

SOLIDARITA

www.socsol.cz

cena 40 Kč solidární cena 60 Kč

23/124

2023: VLÁDA
CHUDOBY A ŠKRTŮ

www.vlada.cz

4

JAN MÁJÍČEK:
VLÁDA V ROCE 2023: VÁLKA,
CHUDOBA, CENZURA

18

MARTIN ŠAFEEK:
JISKRY NADĚJE Z BRITÁNIE

28

VÍTEK PROKOP:
ÚSPĚCH STUDENTSKÉ
STÁVKY ZA KLIMA

8

DANIEL OVSANKA:
TERORISTICKÝ ÚTOK NA
ZÁMOCKEJ ULICI

20

LUCIO BACCARO:
PŘÍČINOU STAGNACE JE POKLES
RŮSTU ZALOŽENÉHO NA MZDÁCH

30

VÍTEK PROKOP:
PŘICHÁZÍ ČAS
VÁLEČNÉHO KOMUNISMU

10

MARTIN CHURAŇ:
FRANCIE - NEJISTÉ NADĚJE LEVICE

24

SIMON PIRANI:
EVROPSKÝ VODÍKOVÝ
GREENWASH JE TO POSLEDNÍ CO
UKRAJINA POTŘEBUJE

34

PAVEL ŠNAJDR:
PRAŽSKÉ JARO 1968 A RADY
PRACUJÍCÍCH - INSPIRACE PRO
DNEŠEK

SOLIDARITA

WWW.SOCSOL.CZ

3

„Soustavně číst – a tedy nejlépe i předplácet – časopis Solidarita má hned tři podstatné významy. Předně jde o normální okysličení mozku jiným pohledem na stejný svět, jenž takřka ve všech ostatních zdrojích zůstává zcela zabalen do totality cíleně selektovaných – většinou bezvýznamných – faktů a jednostranných výkladů. Solidarita do ničeho takového neupadá, naopak, je jedním z mála kroků vpřed mezi Skylou manipulátorů shora a Charybdou neuspořádaných tlachů v digitálním vesmíru. Za druhé, se Solidaritou vstupujeme do

světa určité levicové tradice, kterou kdysi charakterizovalo heslo „Ani Washington, ani Moskva, ale mezinárodní socialismus“, tedy tradice, které jde o „socialismus zdola“, o skutečnou demokracii. A konečně: četba a předplatné Solidarity je solidaritou s ní, s jejím přetrváním na „trhu“ tištěného slova. Solidaritou s těmi, kteří usilují o reálnou a přijatelnou změnu poměrů. A ovšem solidaritou jako takovou, solidaritou vůbec, tím, co dnes společnost nejvíc potřebuje.“
Martin Hekrdla, novinář

Milé čtenářky, milí čtenáři, toto číslo Solidarity vychází v době inflace a propadu životní úrovně značné části obyvatel ČR. K tomu přispívají kroky pravicové vlády, o kterých píše ve svém článku Jan Májiček. V Česku se proti nim zatím nezvedá vlna odporu v podobě stávek jako například v Británii – o tom zase pojednává článek Martina Šaffky - i když první vlašťovky již jsou, o čemž svědčí vyhraná stávka v Nexenu (článek byl psán ještě před touto událostí, takže ji ve svém závěru nezohledňuje). Inspi-

rovat se můžeme také událostmi ve Francii – o nich a o tom, jak do dění zasahuje tamní levice – a co od ní můžeme čekat - pojednává obsáhlá analýza z pera Martina Churaně. Situaci v Německu pro změnu reflektuje rozhovor, psaný původně pro časopis Jacobin, s levicovým ekonomem Luciem Baccarem. A posledním článkem ze zahraničí je pojednání od Daniela Ovsianky o vraždě z nenávisti na Slovensku Teroristický útok na Zámockej ulici.

Kapitalismus neznamená jen zbídačování obyvatelstva, ale také

ničení životního prostředí. O ekologii v této Solidaritě pojednávají hned dva články – Evropský vodíkový greenwash od profesora Simona Pirani a zamyšlení studentskou stávkou za klima od Vítky Prokopa. Od stejného autora otiskujeme i pojednání o některých úvahách filosofa Slavojе Žižka.

A konečně možnou alternativu k tomu všemu nastiňuje text o radách pracujících v roce 1968 od Pavla Šnajdra.

Podnětné čtení přeje redakce Solidarity.

VLÁDA V ROCE 2023: VÁLKA, CHUDOBA, CENZURA

JAN MÁJÍČEK

Novoroční projev premiéra Fialy z ODS oznámil nové priority, z nichž nejdůležitější jsou výdaje na armádu. Vláda ale dál pokračuje v ignorování inflace, krize v bydlení i té klimatické. O skutečném zvýšení platů si mohou lidé nechat jen zdát. Ideologická krize vládnoucího režimu je však tak velká, že se pod vlivem války rozhodl sáhnout k zavedení cenzury v rámci boje proti tzv. dezinformacím.

Příchod nového roku potvrdil pokračování inflace, která snižuje mzdy a platy všem. Podle údajů Českého statistického úřadu se průměrná mzda po odečtení inflace snížila o 9,8 procenta. To znamená, že jsme loni přišli o desetinu ze svých platů a mezd. Samozřejmě také platí, že čím měl člověk nižší příjem, tím je tento propad citelnější, protože vysoké nárusty byly zejména v cenách potravin a energií, tedy věcí, bez kterých se neobejdete. Výhled na rok 2023 je sice méně drastický, ale odhadovaná inflace okolo deseti procent je stále vysoká, zejména kvůli tomu, že Fialova vláda s tím očividně nehodlá nic dělat a soukromé firmy počítají s růstem platů maximálně do oněch deseti procent v průměru. Vše ale bude záležet na tom, kolik si budou schopni pracující vybojovat. Mladá fronta Dnes poskytla vedení firem ujištění, že lidé se do žádných protestů nehrnou. „Z našeho průzkumu vyplývá, že zaměstnanci jsou ochotni nechat si snížit plat až o 10 procent, aby tím zabránili riziku výpovědi,“ řekl pro tento deník Martin Jánský, generální ředitel personální společnosti Randstad ČR. Toto chlácholení by ale nemělo

nikoho od spravedlivého boje za vyšší mzdy odradit.

Pětikoaliční vláda začala s novým rokem realizovat svoje priority. O deset procent zvedla tarify policistům, vojákům, hasičům, celníkům a příslušníkům vězeňské služby. Zbytek veřejného sektoru však dostal naprosto směšné navýšení o čtyři procenta, a to ještě ne do základních tarifů, ale jen do odměn. To je krok, který jde přesně proti požadavkům odborů, které loni několikrát marně s vládou o zvýšení platů vyjednávaly.

JEDINÉ, CO UMÍ

Pro rok 2023 platí tzv. zastropování cen elektrické energie pro domácnosti a firmy. Ten bude stát státní rozpočet mezi 200–242 miliardami korun a peníze potečou soukromým výrobcům a distributorům. Místo tzv. věcného usměrnění cen, tedy cenové regulace, kterou vládě umožňuje platná legislativa, se pravicová vláda rozhodla jít osvědčenou cestou a věnovat veřejné prostředky soukromému kapitálu. To samozřejmě vyvolalo zděšení z toho, jak roste státní dluh. Nechme stranou, že kapitalismus je

na dluhu založený, a že je téměř nemožné v současné ekonomice nebýt zadlužen. Veřejné finance se slovy ministra Stanjura z ODS musí konsolidovat.

Dostáváme se tak k druhé osvědčené metodě vládnutí pravicových vlád, a tou je škrtání ve veřejné sféře. Požadavkům na platy už svůj prostředníček vláda ukázala, ale to by bylo jen málo ambiciózní. Stanjura má na svém ministerstvu stanoveny mnohem vyšší cíle. Stanovil si každý rok seškrtnat výdaje za 70 miliard korun. Dozvědět se, kde přesně chce takovouto částku vzít, je zatím nemožné. Máme se to dozvědět v květnu. To je dobře, protože květen i červen jsou na protesty a stávkové více než vhodné měsíce. Stanjura se totiž nechal slyšet, že kromě škrtů připravuje i zvýšení spotřebních daní. „Tím, že jsme udělali opatření, jimiž jsme tuto [daňovou – pozn. JM] zátěž snížili, je prostor pro to, že se některé sazby daní nepřímých nebo spotřebních zvýší,“ řekl Stanjura pro MfDnes. Nejen inflace, ale i vláda se chystá přispět k dalšímu zdražování potravin a služeb. Tím bude přenášet náklady inflace dále na středně a nízko příjmové, protože ti zkrátka ze svého příjmu utratí za tyto položky více.

Ministr zdravotnictví Vlastimil Válek z TOP09 na svém resortu vytváří seznam nadstandardů, které by si měli lidé platit. Jakkoli potřebuje české zdravotnictví hlubokou reformu, tak její součástí nemůže být zvyšování spoluúčasti. Obzvláště, když se propadají příjmy většiny lidí. Jenže to politiky TOP09 nikdy netrápilo. Už z dob Nečasovy vlády víme, že TOP09 spolu s ODS jsou schopny prosazovat „nezbytné a nutné“ reformy stůj co stůj. Loňské snížení úhrad za státní pojištění, stejně jako zrušení superhrubé mzdy bez náhrady výpadku příjmů, vytváří krizi, která se dá využít pro prosazení vyšší spoluúčasti. Válek se bude do kamer divit, jak to má udělat, když v resortu nejsou peníze, a bude se nás snažit přesvědčit, že přeci jedná s těmi nejlepšími úmysly. Nejedná. Zavedení nadstandardů pomůže jen bohatším, ostatním péči zkomplikuje nebo rovnou odepře.

BAJONETT AUF!

Plány z ministerstva školství jdou stejným směrem. Místo plánovaného zvýšení všem pracovníkům ve školství chce teď vláda přidat pouze učitelům. Úplně mimo tedy zůstane 4827 vychovatelů, 22 375 asistentů pedagoga, 1564 speciálních pedagogů, 1029 psychologů a 1715 dalších pedagogických pracovníků. Stejně tak zůstanou bez zvýšení platů také nepedagogičtí pracovníci. Po odvolání Petra Gazdírky (STAN) kvůli jeho kamarádíčkování s korupčníkem Michalem Redlem je o novém ministru Vladimíru Balašovi slyšet jen občas – ale vždy to stojí za to. Například přehodnocení vládního prohlášení ve vztahu k pedagogickým pracovníkům okomentoval lakonicky, že [poslanci, kteří snížení navrhli – poz. JM] „žijí v nějakém reálném světě a vyhodnotili to, že v současné době, kdy je opravdu těžko, se zavazovat nad rámec asi není tak úplně

svědomité.“ Školné, ačkoliv by se jistě vládní sestavě líbilo, zatím navrhla jen Národní ekonomická rada vlády (NERV) a v jednom obzvláště vykutáleném článku mladý novinář ze Seznam Zpráv Konstantin Sulimenko. Ten zašel ve své obhajobě školného tak daleko, že tvrdí, že zejména levice by ho měla podporovat. Sulimenko se ptá, proč by ze svých daní měli platit vysoké školství i lidé, jejichž šance na to se na školu dostat, jsou nižší, než těch z lépe situovaných rodin? Místo toho navrhuje odložené školné, které by se platilo, až když dosáhnete určitého příjmu. Zní to na první pohled lákavě, ale háček je v tom, že to úplně opomíjí jednu skutečnost, že daně a potažmo i funogvání vysokých škol budou stále platit všichni ze svých příjmů. Navíc, pokud se Sulimenko tak úzkostlivě bojí o sociální spravedlnost, existuje mnohem jednodušší nástroj, jak získat prostředky od bohatých, a tím je progresivní zdanění, zdanění firem a majetku.

Nedávný protest studentů a pedagogů z humanitních a společenských oborů znovu poukázal na obrovské podfinancování této části univerzitního vzdělávacího systému. Resortní ministr Balaš prohlásil, že zatím vyčká. Jasně ovšem má premiér Fiala z ODS: „Nepomůžte teď rozhodnutím vlády přidat nějakou částku. To nevyřeší vůbec nic,“ prohlásil z výjezdního zasedání vlády v Jeseníkách.

Kde se naopak mohou těšit na více než dostatek financí, je Ministerstvo obrany, potažmo Armáda ČR. Vláda totiž schválila návrh zákona, kterým by se už od roku 2024 měl zvýšit objem prostředků na 2 % HDP. Ministerstvo obrany tak získá oproti letošnímu roku o 21,5 miliardy více. Hlavním důvodem je samozřejmě válka na Ukrajině. Ministryně obrany Jana Černochová prohlásila, že „bezpečnost není zadarmo. Po letech, kdy byla obrana pro předchozí vlády na vedlejší koleji, válka na Ukrajině potvrdila, že je naprosto nezbytná urychlená modernizace armády a nelze ji odkládat.“ Armáda nové peníze podle všeho investuje do nákupu nových zbraní a vybavení. V plánu jsou obrněná vozidla pěchoty, 210 kusů za 52 miliard, nebo americké stíhačky F-35, 24 kusů za 100 miliard korun. Stejně tak byl zahájen proces výcviku na německých tancích Leopard, kterých by měla mít ČR na konci plánovaného období kolem 100. Vláda také schválila zákon, který by umožnil ministerstvu obrany vstup do databází a registrů, ze kterých by mohla čerpat informace o občanech ještě předtím, než je vyhlášen stav ohrožení státu nebo válečný stav. Jde o usnadnění mobilizace branců.

Zvyšování zbrojních výdajů je jeden z nejnebezpečnějších rysů současné doby. Na rozdíl od snahy tvrdit, že se jedná o naši bezpečnost, jde ve skutečnosti o snahu posílit zbrojařské firmy, miliatirovat společnost [proto ten zákon o shromažďování informací] a odvracet pozornost od sociálního konfliktu. Jako v První světové válce, jako v nespočtu konfliktů po ní, je opět karta cizího nepřítele hrána proto, abychom zapomněli, že hlavní nepřítel je doma. Navíc, pokud bychom se opravdu chtěli bavit o bezpečnosti, jsou hlavním zdrojem nebezpečí do budoucna klimatické změny. Nedostatek pitné vody a úrodné půdy ohrožuje samotnou existenci lidstva. Proti tomu nám tanky ani americké stíhačky nepomohou. Jenže uvažování v těchto horizontech je mimo jak ideologii současné vlády, tak mimo kapitalistickou logiku.

VÍME, CO JE PRAVDA

S válkou na Ukrajině souvisí také návrh na novelu trestního zákona. V něm by měla přibýt pasáž, která definuje trestnou činnost vědomého a záměrného šíření dezinformací s cílem významně poškodit demokratický charakter státu či jeho klíčových bezpečnostních zájmů. Co přesně to znamená zatím není jasné. Informace z neveřejného dokumentu ministerstva vnitra cituje Deník N, který zároveň dodává, že více bychom měli vědět v první třetině roku.

Co se ale ví je to, že kromě úpravy trestního zákona, by měla existovat pozice „gestora“ pro boj proti dezinformacím. Do této funkce se uvažovalo s dosavadním poradcem premiéra Fialy pro boj s dezinformacemi Michalem Klímkou. Ten však nedávno rezignoval.

Budoucí gestor boje s dezinformacemi má určovat směr a cíle, jak proti fake news bojovat a v tom mu má na Úřadu vlády pomáhat podpůrný tým i rozsáhlejší pravomocí. Autoři vládního dokumentu dále navrhuji věnovat 50 milionů korun neziskovým organizacím a 100 milionů korun médiím, které budou pomáhat s bojem proti dezinformacím. „Stát by v podpoře médií měl sehrát roli, protože kvalitní zpravodajská média jsou nejlepší prevencí proti dezinformacím. Lidé potřebují informace, které jsou profesionální a ověřené. Proto navrhuji podporu státu pro nezávislá profesionální zpravodajská média,“ vysvětluje pro Deník N záměr Klíma. Takové rozhodnutí je krátkozraké, protože důvěryhodnost to neposílí, naopak bude vždy panovat podezření, že analýzy, články a informace vznikají na státní objednávku. Pořád totiž přetrvává problém s tím, jak definovat dezinformaci. Ani represe proti webům není příliš účinná, protože se proti ní dá bránit tím, že stránky umístíte u poskytovatele třeba v USA, kam česká justice dosáhne jen velmi obtížně, jak ukázal letitý prosos s neonacistickým webem White Media. Jeho konce jsme se dočkali až po dlouhých letech. Navíc není problém vždy znovu a na nové doméně obnovit podobný obsah. A čím více se budou média hlavního proudu snažit zakrývat a ospravedlňovat současný stav věcí, tím více vytvářejí prostor pro tzv. alternativní weby nebo kanály. Není totiž bez zajímavosti, že nedávně „vrábelovské demonstrace“ se obešly bez specifického webu a stačil jen kanál na platformě Telegram.

MĚŘENÍ SIL

V únoru 2023 došlo ke dvěma klíčovými událostem. Zaprvé vyvrcholila krize v továrně Nexen Tire, kde se odbory dlouho-

době snažily o uzavření kolektivní smlouvy. To korejské vedení jejich podniku odmítalo několik let. Vedení tamní odborové organizace tak sáhlo k vyhlášení neomezené stávk. Stávková aktivita je obecně v České republice nízká, natož aby se jednalo o stávku neomezenou. Stačil týden a stávka spolu s podpůrnými protesty před jihokorejskou ambasádou a samotnou továrnou přimělo vedení společnosti k podpisu kolektivní smlouvy. Nejen že stávka proběhla, ale byla navíc úspěšná. To může být inspirací pro další odborové organizace. Pokud budou podobně jednotní a vytrvalí, mohou dosáhnout vítězství i přes všudepřítomné řeči o těžké době, ve které by se měli všichni uskrovnit.

Prakticky ve stejnou dobu začaly protesty kurýrů platformové společnosti Wolt. Ti se začali bouřit poté, co jim platforma jednostranně změnila vzorec, který vypočítává výši odměny za doručení zakázky. Kurýři zorganizovali dvě demonstrace spolu s pochody k centrále firmy Wolt. Jejich protest měl velice silné mediální pokrytí, protože právě platformy jsou považovány za budoucnost zaměstnávání. Jak problematické to může být, ukazuje právě případ kurýrů s modrým logem. Pracovní dobu si sice určují sami, ale jinak o své práci nerozhodují vůbec: ani co povevou, ani kam, a v konečném důsledku ani za kolik. Výši jejich odměny jim ukáže aplikace – ber nebo nech být. Kromě výrazné přítomnosti v médiích ale vzešlo z jejich protestu ještě něco jiného. Organizátoři demonstrací se rozhodli, že je potřeba se organizovat a v prosazování svých požadavků využít organizaci, která se nabízí všem pracujícím – odbory. Nepůjde ale jen o pracující ve Woltu. Vznikne rovnou všeobecná Odborová organizace pracovníků platform [OOPP]. Jejich existence by mohla znamenat obrovský posun v tom, jaké podmínky budou mít ti, kteří budou využívat platformy jakožto zdroj obživy.

Ačkoli to tak na začátku roku nevypadalo, je dnes jasné, že letos se pokusí vláda prosadit co nejvíce ze svých programových cílů, tedy další oslabování sociálního státu a jeho privatizaci. Tato ofenzíva shora se dosud setkala alespoň z částečnou odpovědí zdola. Bohužel souběžně s tím se vedou další politické bitvy, které mohou odpor proti reformám oslabit. Jedním z nich je snaha ANO a SPD prezentovat se jako jediní zástupci lidu. ANO nově přejímá konzervativní rétoriku a SPD pokračuje ve svém falešném mírotvorství, které není nic jiného než převlečený nacionalismus. Jen další protest a budování hnutí zdola proti sociálním reformám může dát levici nový impuls k obnově. To bude skutečné měření sil.

A CO
ČTEŠ
TY

?

Solidarita
30 Kč
SOC SOL

TERORISTICKÝ ÚTOK NA ZÁMOCKEJ ULICI

Koho možno viniť a ako ďalším útokom predísť

DANIEL OVSANKA

12. Októbra tesne po 19:00 sa v Bratislave na Zámockej ulici v LGBTQ+ podniku "Tepláreň" udial útok, ktorý neskôr otriasol celým Slovenskom. Tento útok si vyžiadal životy až dvoch nevinných ľudí; Juraja V. a Matúša H. Strelcom bol len 19 ročný pravicový extrémista Juraj, ktorý po vzore iných pravicových extrémistov po sebe nezabudol zanechať aj manifest, v ktorom vysvetľuje svoje inšpirácie k útoku, jeho ciele, jeho postoje voči rôznym politickým ideológiám, menšinám a sexuálnym orientáciám. Tento útok bol neskôr preklasifikovaný Slovenskou políciou na obzvlášť závažný zločin teroristického útoku. Tento útok bol jedným z prvých teroristických útokov na území Slovenska. Strelca našli o pár hodín neskôr mŕtveho po tom čo spáchal samovraždu. Cieľom tohto útoku bola práve LGBTQ+ menšina ale útočník mal v pláne aj ďalšie útoky, konkrétne proti židovskej menšine alebo viacerým Slovenským politikom.

Pre zdroj tejto nenávisti nemusíme pátrať veľmi ďaleko. Otcom strelca je Juraj Krajčík ktorý neúspešne kandidoval za pravicovú stranu "Vlast" v parlamentných voľbách v roku 2020. Táto strana je známa pre ich extrémistické pravicové a nacionalistické postoje voči rôznym menšinám. Otec strelca neskôr odštartoval vlny konšpirácii, keď v rozhovore so

slovenským fašistickým politikom Mariánom Kotleboom začal tvrdiť, že jeho syn bol len zneužitá obeť a že neverí, že by niečo také urobil. Ako to už pre pravicových politikov v takej situácii býva typické, neodpustil si ani netaktné a logicky nepresné prirovnanie homosexuálnych vzťahov k zoofilii, konkrétne použil vetu: "To naozaj nie je v poriadku, keď sa chce dať chlap zosobášať s ovcou."

Dôvodom útoku ale samozrejme neboli len názory a výchova zo strany jeho otca aj keď zlyhanie vo výchove by mohlo byť taktiež označené ako koreň jeho radikalizácie. Politické vyjadrenia zo strany pravicových politikov po celom svete vytvárajú v ľuďoch umelý pocit ohrozenia. Pociť, že ak ľuďom ktorí sú diskriminovaní pomôžeme dostať sa z okov útlaku, postaví to práve ich do pozície podriađenosti. To samozrejme nie je pravda, ale tento umelo vytvorený strach je to čo poháňa tieto typy útokov. Je to veľmi jasne vidieť aj v manifeste strelca kde jasne vyjadruje jeho strach a nepokoj z toho, že v jeho bludných predstavách nám všetkým zachvíľu budú vládnuť (alebo už vládnu) židovské, homosexuálne a bolševické elity. Preto hlavnú vinu za životy týchto strelcov nesú práve politici, ktorí takýto sentiment v ľuďoch podporujú. Konzervatívni politici, ktorí si za účelom priživovania

sa na ľudskom strachu z inakosti naháňajú hlasy vo voľbách. Strelec bol taktiež aktívny v rôznych fašistických a neonacistických kolektívoch na sociálnych sieťach ako je 4chan [platforma známa práve pre vysoký výskyt fašistov a ľudí inklinujúcich k extrémnej pravici] alebo Twitter. Na Twitter strelec tesne pred útokom zverejnil nasledujúce tweety:

NTMA0315:

#bratislava feeling no regrets, isn't that funny?

NTMA0315

Race First. Always

NTMA0315

policaĳti sú asi neschpný no

"Policaĳti sú neschopný no", odhliadnuc od gramatickej chyby je toto jediný príspevok, s ktorým možno súhlasiť. Slovenské policajné zložky a Slovenská informačná služba mohla tejto tragédii ľahko predísť, keby sa zameriavala viac na monitorovanie pravicových extrémistov na sociálnych sieťach, ako na infiltráciu medzi ľudí na nenásilných ľavicových protestoch - ako to bolo napríklad na protestoch za reprodukčné práva žien alebo zrovnoprávnenie rôznych menšín. Slovenská informačná služba by si mala položiť otázku, že ktorý "extrémizmus" je

ten ktorý bojuje za práva ľudí a ktorý je ten, čo sa im tie práva snaží zobrať. Ktorý "extrémizmus" je založený na solidarite s utláčanými a ktorý na udržiavaní privilegovanejosti tých, ktorí sami seba považujú za nadradených a ktorý "extrémizmus" usmrtil dvoch nevinných ľudí a ktorý životy nevinných ľudí chráni. Mali by si položiť otázku, ktorý "extrémizmus" ohrozuje bezpečnosť ľudí a nie ktorý "extrémizmus" ohrozuje moc tých, čo túto nenávisť podporujú.

Ako odpoveď na tento neľudský čin sa zorganizovalo viac akcií. Či už to bolo v Bratislave alebo v Košiciach. Ja som konkrétne spoluorganizoval protest "Sila je v Solidarite", ktorý sa konal 27.10. v Košiciach. Tento protest bol zameraný viac ľavicovo a radikálnejšie ako protesty ktoré sa udiali v Bratislave. Jedným z rečníkov bol aj Jay, ktorý poznal osobne aj Matúša a aj strelca. Strelca z debatných súťaží, kde s ním má len tú skúsenosť, že ho osočoval transforbnými urážkami a Matúša, ktorého poznal priamo z Teplárne. Chceli sme s vami zdieľať Jayovu reč z nášho Košického protestu, aby ste videli aj bližší pohľad na túto tragédiu. Pohľad človeka, ktorý obeť poznal a pohľad člena komunity, na ktorú bol tento útok mierený.

"Požiadavka rovnakých práv v každom životnom povolaní je oprávnená a spravodlivá, ale najdôležitejším právom je predsa právo milovať a byť milovaný." povedala Emma Goldmanová. Zanedbávanie a otvorené porušovanie tohto práva, okrem mnohých iných, je dôvodom, prečo sme sa tu zišli. Matúš a Juraj. Dve mená odpočívajúce na dvoch náhrobných kameňoch, ktoré sa v dňoch

po tejto tragédii jednotaj medializovali, pričom ľudia mali názory na to, či bola ich vražda oprávnená. Mojm poslaním tu je opäť ich poludštiť, brať túto situáciu ako akt násilia v kontexte s dopadmi nielen na blízkych priateľov a známych obetí, ale aj na každého queer jedinca na Slovensku, ako aj na celú spoločnosť.

Na úvod mi dovoľte, aby som sa vyjadril takto: Matúša som poznal. Nemal som možnosť stať sa s ním viac ako známym, ale viackrát som ho videl na miestach, kde sme sa stretávali s mojou skupinou priateľov. Nepochybne sa nájdu ľudia, ktorí ho poznajú lepšie ako ja. Bez ohľadu na to si stále pamätám niekoľko konkrétnych momentov s ním. Asi týždeň pred streľbou rozdával ešte teplé koláče pred Teplárňou so spokojným úsmevom na tvári - barom, kde sa streľba odohrala. Môžem len s prostým cynizmom vyhlásiť, že viac koláčov od neho mať nebudeme. Už nikdy viac ten úsmev neuvidíme.

V ten večer sa v niekoľkých skupinových chatoch s mojimi priateľmi, ktorí mali k Matúšovi bližšie ako ja, rozhorel hnev a zaplavili ich moria zúfalstva. Nemohol som urobiť nič, len ich utešovať falošnými slovami a prázdnyimi sľubmi. "Bude lepšie," hovoril som. Veľmi dobre som vedel, že nebude. Ospravedlňujem sa za to, že som klamal.

Nebude lepšie - nie je to len smútok. Je to aj strach, strach o naše holé životy a kvalitu našej existencie práve v tejto krajine. Ak naše základné práva žiť a milovať nie sú chránené pred zločinmi z nenávisťi, ako môžeme vôbec vyjsť zo svojich domovov? Ako môže queer človek odvážne vyraziť do sveta a... nakupovať so svojím

partnerom? Ako sa môže úplne normálny človek, ktorý žije ako úplne normálny človek, báť o svoj holý život, keď robí úplne normálne veci?

Ale v ten večer som sa rozhodol odísť. Na našom internáte už bolo po večierke. Mal som so sebou kamaráta - je heterosexuál, ale veľký spojenec. Mali sme ísť viaceri, ale len my dvaja sme sa odvážili, on lebo je cisrodový hetero muž a ja lebo sa zvyknem strmhlav púšťať do nebezpečia pre dobro iných. Vyšli sme spolu do tmy a kúpili sme pálivé spreje pre našich queer priateľov. Pamätám si, ako nás v autobuse jeden mladík počul, ako sa o tom rozprávame, a povedal: "Príal by som si, aby ste sa aj vy nechali zastreliť, buzeranti."

Tento príbeh môže znieť jednak roztočilo a jednak srdcervúco. Nehovorím to však z tohto dôvodu. Chcem len, aby ste sa zamysleli nad tým, ako veľmi sme ako spoločnosť zlyhali, ak sa musíme spoliehať na to, že dvaja smútiaci, vystrašení, nepľnoletí stredoškólači po zákaze vychádzania z internátu, ktorí sa obávajú o svoj život, zabezpečia aspoň nejakú obranu pre queer ľudí v okolí. Systém nás zlyhal, mali sme len jeden druhého, na ktorého sme sa mohli spoľahnúť. Odvtedy sme nikdy nevyšli do mesta bez sprejov, vždy máme aspoň dva na skupinu priateľov.

Na druhý deň sme na hodinách občianskej náuky diskutovali o tom, či bolo konanie strelca morálne. Niektorí ľudia ho skutočne obhajovali - a hoci som mal dlhoročné skúsenosti so súťažením v debatách, ako ajs ich posudzovaním, nedokázal som sa prinútiť argumentovať. Stále som sa príliš bál o svoje živobytie. Včera to bol Matúš, Juraj a vrahom bol chlapec, ktorého som sa rozhodol nespomínať. Dnes to možno budem ja a vrahom by mohol byť jeden z mojich spolužiakov. Zistil som, že ani v škole nie som v bezpečí.

Mohol by som tieto príklady rozprávať do nekonečna, ale udržím sa. Kľúčová otázka je, že: čo s tým? Ako sa zbavíme zhubného nádoru, ktorým je fašizmus, a vyliečime naše okolie? Ako som už predtým načrtol: nevyzerá to tak, že systém ponúka veľa riešení. Neexistuje dôležitejší čas na opretie sa o kamarátov, známych, kohokoľvek, kto bojuje proti rovnakým živlom nenávisťi aké boli načrtnuté v mojich útržkoch príbehov z posledného mesiaca. Medzi queer ľuďmi sa na základe nenávisťi šíri strach o holý život - a jediná cesta ako toto monštrum poraziť, je spolu a solidárne. Žiadna reálna, hmataiteľná zmena nebola vykonaná bez boja - protest je predsa len čin nasledujúci myšlienku."

FRANCIE: NEJISTÉ NADĚJE LEVICE

MARTIN CHURAŇ

Když se na začátku letošního roku rozjížděla prezidentská předvolební kampaň, bylo hlavní otázkou, zda se hlavním protivníkem prezidenta Macrona, který provádí pravicovou politiku, aniž by se k pravici hlásil, stane tradiční pravice nebo některý z obou kandidátů krajní pravice – a který přesně. Na levici soupeřilo čtyři nebo pět kandidátů, kteří měli v průzkumech vesměs jednociferné výsledky, dohromady sotva přesahovali pětinu hlasů a pozornost poutali hlavně svou neochotou se sjednotit. Prakticky v posledním měsíci došlo ke zvratu.

Jean-Luc Mélenchon vysál voliče svým konkurentům, jen těsně se neprobboval do druhého kola a následně inicioval spojení francouzské levice pod hlavičkou „Nové lidové, ekologické a sociální unie“ (NUPES), která v prvním kole parlamentních voleb skončila na prvním místě, v druhém ale získala jen něco přes čtvrtinu křesel. Oproti volbám roku 2017, v nichž kandidovala rozděleně a křesel dobyla sotva desetinu, je to zmrtvýchvstání. Otázkou zůstává jednak, zda dokáže oslovit i další společenské vrstvy, bez kterých nemůže doufat, že někdy získá většinu, jednak, jestli se křehké nové spojení udrží.

Nejednota je u francouzské levice normální. Ani to, že se navzájem nenávidí, není u ní nic mimořádného. Něco jiného to ovšem znamenalo v době, kdy ji podporovalo kolem poloviny voličů, něco jiného to znamená dnes, kdy má podporu ani ne třetiny. Tehdy byla možnost urovnat spory mezi prvním a druhým kolem voleb, v současné situaci už se druhé kolo levice netýká. Po prohraných prezidentských volbách se dohodla na společném postupu do voleb parlamentních – možné to bylo jedině proto, že voliči právě jednoznačně určili, kdo v ní bude hrát první housle.

K pochopení, kdo je kdo na levici, bude užitečné velmi stručně si povědět o jejím předchozím vývoji.

KRATICKÉ DĚJINY FRANCOUZSKÉ LEVICE

Před padesáti lety byla levice ve Francii (dohromady cca 45 %) rozdělená přibližně půl na půl mezi komunisty a nekomunistickou levici, přičemž té druhé vévodili socialisté. Nebyli bůhvíjak silní (kolem 12 %), ostatní nekomunistická uskupení však byla ještě slabší. Vládu zatím držela pevně v rukou pravice [1958–1981].

V 70. letech se Socialistická strana stala na levici dominantní silou a v 80. letech již obsadila post prezidenta, byla největší parlamentní stranou a běžně sestavovala vládu. Umožnil jí to jednak úpadek Komunistické strany, který tehdy začal, jednak (a hlavně) úspěšné oslovení voličů, kterým byla dosud levice cizí – především voliče z křesťanského prostředí v konzervativnějších regionech, které přitahoval program sociálních reforem (někdy i těch radikálnějších) a kterým pravicová politika přestávala vyhovovat.

Naděje, že se francouzští socialisté stanou masovou stranou typu britské Labour Party nebo německé SPD se ovšem během třiceti let opakovaně ukazovaly jako krátkodobá iluze: jejich podpora se periodicky vracela někde mezi dvacet a pětadvacet procent. Získávání nových

voličů totiž maskovalo odliv voličů tradičních.

Menší levicové strany, především zelení a slábnoucí komunisté, slibovaly voličům protiváhu vůči postupnému posunu socialistů doprava. Jinak než v koalici s nimi už o politice neuvažovaly. Jelikož nestály o skutečný konflikt a rozkol, socialistické směřování příliš neovlivnily a neprosperly tím ani samy sobě.

Zklamání voliči se načas uchýlili k antikapitalistickým a vysloveně revolučním uskupením – především trockistické Revoluční komunistické lize (LCR), která se v roce 2009 přetransformovala v (již netrockistickou) Novou antikapitalistickou stranu (NPA) a v letech 2006 až 2008 dosahovala někdy až osmi procent. Poté i jejich podpora upadla – důvodů bylo mnoho, kromě vnitřních rozporů k nim patřila pokračující deindustrializace, která smetla zbytky radikálního dělnického prostředí.

Za této situace práskl v roce 2008 (to už byli socialisté šest let v opozici) mnohaletý socialistický politik Jean-Luc Mélenchon dvěma a založil vlastní stranu.

JEAN-LUC MÉLENCHON, ANEB LESK A BÍDA LEVICOVÉHO POPULISMU

Mélenchon se ve vysoké politice pohybuje přes čtyřicet let – až na tři roky, kdy učil francouzštinu na střední škole, v ní strávil celý dospělý život. V 80. letech byl ministrem, znovu pak v roce

2001–2002. Ve straně patřil k platformě „Socialistická levice“, která kritizovala vládu za příliš liberální politiku [což mu nebránilo do ní v roce 2001 vstoupit, zrovna když tento kurz začal být ještě zřejmější]. Kolem roku 2009 byla Socialistická strana ve vleklé krizi. Tehdy založil Mélenchon Stranu levice (PG).

Strana levice nikdy neměla víc než cca osm tisíc členů, asi dvacetkrát méně, než měli tenkrát socialisté. Samotná jim nemohla konkurovat, a tak spolu se skomírajícími komunisty a koalici „Spolu“ („Ensemble“, složené z tuctu menších radikálně levicových uskupení) vytvořila Levou frontu (FG). Pod touto značkou fungovaly síly nalevo od socialistů zhruba pět let.

Roku 2012 získal Mélenchon v prezidentských volbách 11 %. V tom roce se prezidentem stal socialista François Hollande, jehož strana o měsíc později získala v parlamentu pohodlnou nadpoloviční většinu. Levá fronta skončila s deseti poslanci (z 577), z toho sedmi komunisty, zatímco Strana levice měla poslance jediného. Už tehdy se ukázalo, že Mélenchon dokáže získat velkou podporu pro svou osobu, má však problém přetavit ji v něco dlouhodobějšího – pokud se o to náhodou snaží.

Následný vývoj to potvrdil. François Hollande sliboval obrát doleva. Místo toho socialisté pod jeho vedením vládli,

jakoby vyhlásili válku vlastním voličům: jejich reforma pracovního práva oslabilo právo zaměstnanců, snižování zdanění firem ohlašovalo omezování sociálních výdajů, k tomu se socialisté rozhodli svést na vlně islamofobie. Přesto Levá fronta táhla zklamané voliče méně, než by se dalo čekat: v evropských i místních volbách její průměrná podpora nepřekračovala šest procent, což se nedalo říct o krajní pravici.

Dalším problémem bylo, že Levá fronta ani zdaleka netáhla za jeden provaz. Komunisté si zárlivě střežili svou nezávislost, i ostatní formace byly často ve sporu mezi sebou ohledně žádoucího postupu, v neposlední řadě bral Mélenchon jakoukoliv kritiku jako osobní útok a jeho reakce tomu odpovídala. Mélenchonovo ego se stávalo stále větším kamenem úrazu.

Jako problematický se ovšem začínal jevit i Mélenchonův program, nebo spíše národovecké prvky v jeho rétorice. Mélenchon ani na leviči nepatřil k těm, kteří v tomto ohledu zacházeli nejdál. Pokud hovořil o suverenitě, pak šlo o možnost běžných lidí rozhodovat o směřování státu navzdory (nejen nadnárodnímu) kapitálu a nevolným evropským institucím. Jistě to stále bylo mnohem lepší než postoj vládních socialistů, kteří jeho „nacionalismus“ rozhořčeně pranýřovali a

zaklínali se svým evropanstvím, zároveň však aktivně ostrakizovali rasové a náboženské menšiny [samozřejmě jménem pokroku a zachování sekulárního státu]. Nic to nemění na tom, že nacionalistické podbarvení jeho projevů bylo reálné. Když se vymezoval proti Německu a jeho vnučování škrtové hospodářské politiky celé Evropě, bylo to vymezování oprávněné, dokud do něj nezačal zanášet kulturní argumenty o národní povaze, která se v německé politice údajně projevovala nejpozději od Bismarcka. Ještě více zarážející bylo, když obvinil prezidenta, že neprosadil na určitý post v Evropské komisi francouzského politika „sice pracovitého, ale francouzského, což je samo o sobě programem“ (zdůrazněme, že ne všechna obvinění byla opodstatněná: když Mélenchon v roce 2015 apeloval na nakladatele plánujícího využít blíží se vypršení autorských práv na dílo Adolfa Hitlera k vydání nového překladu Mein Kampf, aby od svého záměru upustil, a novináři to označili za projev Mélenchonovy „germanofobie“, vypovídá to víc o novinářích než o Mélenchonovi – a taky o tom, jakým mediálním kampaním Mélenchon a obecněji levice čelí).

Slovo „levice“ bylo od Mélenchona slyšet stále méně, až nakonec svým stoupencům zapověděl jeho používání, což by nemuselo být tak podstatné, kdyby

nemluvil víc o znovusjednocení národní pospolitosti než o protichůdných zájmech tříd, z nichž se skládá (byť toho chtěl dosáhnout nápravou ekonomických nerovností). Nad jeho vášnivými projevy, v nichž se neustále odvolával na francouzskou revoluci roku 1789 a hledal v ní analogie k současné situaci (elitu označoval za novou šlechtu a novináře za nové katolické duchovenstvo), kroutili hlavou i mnozí jeho stoupenci.

Vyvstávala otázka, jestli není Mélenchon spíš koulí na noze levice. I přes jeho úlety ovšem byla celková levicovost jeho programu stále nesporná. A pak – žádné jiné politické uskupení na levici nedokázalo získat takový ohlas a voličskou podporu.

VZNIK „NEPODDAJNÉ FRANCIE“

V roce 2016 zasadil Mélenchon ránu z milosti rozhádané Levé frontě a aniž by se s jejími členskými uskupeními poradil, oznámil založení nového hnutí „la France insoumise“ (LFI), což lze přeložit jako „Nepoddajná Francie“ stejně dobře jako „Nepodrobená Francie“.

Jedním z cílů tohoto kroku bylo překonání stranických aparátů s jejich fungováním ze setrvačnosti, sebestřednosti a tlhnutím k oligarchickému fungování. Zejména komunisté byli příkladem toho, jak může zkostnatělost levici brzdit. Nepoddajná Francie měla oproti tomu být postavena na co nejvyšší míře přímé demokracie a byla silně inspirována španělským Podemos: k členství stačilo vyplnit internetovou přihlášku, místní organizace si samy určovaly svou strukturu a způsob fungování, přičemž v jednom místě mohlo vedle sebe působit i několik organizací LFI, bylo uplatňováno internetové hlasování, zástupci nebyli většinou voleni, ale vybíráni losem – tak některé zásadní programové dokumenty byly před všeobecným internetovým hlasováním prodiskutovány a připraveny shromážděním složeným ze sedmi stovek vylosovaných členů.

Počet členů rychle přesáhl půl milionu, ovšem vzhledem k tomu, jak snadné je formálně se členem stát, od začátku nikdo nevěděl, kolik z nich se skutečně zapojuje. I přes zdůrazňovanou demokratičnost byla jedna otázka zásadně mimo diskusi, a sice kdo stojí v čele. Nepoddajná Francie byla Mélenchonovým projektem, podání přihlášky znamenalo faktické přikývnutí tomuto faktu. Jistě, teoreticky ho mohli členové začít ignorovat (neměl žádnou formální funkci), Mélenchon však byl jedinou všeobecně známou tvář tohoto jinak trochu neurčitě-

ho hnutí, které s ním stálo i padalo (v tomto světle je paradoxní, že Mélenchon jinak vždy kritizoval přehnaně prezidentskou povahu francouzského politického systému a navrhoval oslabení prezidentských pravomocí ve prospěch parlamentu). Nepoddajná Francie tak měla řadu styčných bodů s „hnutím“ které ve stejné době založil ministr financí a prezidentský kandidát Emmanuel Macron.

Brzdící vliv hierarchizovaných stranických aparátů je jedna věc, propracovaná stranická organizace ovšem může ve volební kampani chybět. Nepoddajná Francie v roce 2017 tento problém řešit nemusela: kde bylo zapotřebí, zhostily se úkolu místní a regionální organizace Komunistické strany, která toho roku Mélenchonovu prezidentskou kandidaturu ještě podpořila (než se po volbách rozešli ve zlém). Opět je téměř ironické, že podobně na tom bylo Macronovo „hnutí“ „En marche“ („V pohyb“): kde organizačně nedostačovalo, pomohl místní aparát Socialistické strany, v níž celé organizace aktivně pracovaly pro Macrona proti svému vlastnímu kandidátovi, vnímanému jako příliš levicový. V obou případech na okázale nehierarchické hnutí vrhalo trochu pochybné světlo, když v jeho kampani hráli nezastupitelnou úlohu lidé, kteří ani nebyli jeho členy, a struktury, jejichž vzniku přímo v hnutí měly stanovy zabránit – a nezastupitelnost může rychle začít obnášet vliv na rozhodování.

Dodejme, že Nepoddajná Francie přes všechny problémy (a že stížností na údajné manipulace ze strany vedení za účelem dosažení žádoucího „nezávislého rozhodnutí“ členů nebylo málo) nebyla postavena na tak pokryteckém základě jako Macronovo „En marche“, v němž vnitřní demokracie nikdy nebyla cílem, hlasování byla pořádána čistě pro formu a bez možnosti cokoliv ovlivnit a kandidáti do sněmovny byli vybíráni Macronem vybranou komisí, která s uchazeči o mandát konala pohovory jako při přijímání do zaměstnání. Mnoho místních skupin LFI navíc skutečně odvádělo aktivistickou činnost v místě své působnosti, na rozdíl od místních organizací „hnutí“ (nebo spíše firmy) „En marche“, od nichž se nahoře žádná iniciativa neočekávala. A ještě je třeba říct, že přes velkohubou a poněkud prázdnou, místy s národovectvím hraničící Mélenchonovu rétoriku se v jeho kampani i celkově v LFI obrovské množství osob angažovalo v klasicky levicovém duchu, se zaměřením na ekonomické a sociální problémy, odbory apod.

2017: NÁHLÉ ZAZÁŘENÍ, PAK PÉTILETÉ KLOPÝTÁNÍ

Když pomineme rétoriku, šel Mélenchon do voleb s celkem umírněným, téměř sociálně demokratickým programem obsahujícím mimo jiné výrazné posílení daňové progrese i výdajů na veřejné služby. Více si veřejnost všimla jeho proklamované ochoty jít případně do konfliktu s Evropskou unií a v případě nutnosti porušovat její pravidla. O případném konfliktu s domácími ekonomickými elitami v případě sabotáží z jejich strany se naopak nezmiňoval.

Oproti roku 2012 Mélenchon výrazně posílil: z 12 % na 19,6 %. Skončil v pořadí čtvrtý, jen zlomek procenta chyběl, aby se umístil jako třetí, jen necelá procenta, aby se dostal do druhého kola. V něm LFI (po interní konzultaci členů) vyzvala k házení prázdných či neplatných hlasů, což udělalo kolem desetiny hlasujících (a volební účast byla nižší než obvykle). Macron vyhrál s 66 %.

Stejně jako v roce 2012 ani tentokrát nedokázala Nepoddajná Francie své voliče udržet a v parlamentních volbách o měsíc později jich víc než polovinu ztratila: s cca desetinou hlasů dosáhla na sedmáct mandátů, což byl jistě pokrok oproti volbám předchozím, v nichž měla Levá fronta bez komunistů jen tři poslance, jinak to ale bylo velké zklamání. Komunisté, kteří se s Nepoddajnou Francií rozkmořili a kandidovali samostatně, získali pouhá tři procenta, poslanců ovšem díky svým tradičním baštám jedenáct. Socialisté dosáhli voličský výsledek shodný s LFI, křesel ovšem téměř třicet, i když v jejich případě to bylo naopak naprosté zhroutení (předchozí parlament ovládali). Celkově byla levice v nové sněmovně marginální. Macronovo čerstvě vzniklé „hnutí“ mělo naopak třipětinovou většinu, část pozic uhájili Republikáni (tradiční pravice, cca sto dvacet křesel), zatímco krajně pravicové Národní sdružení, jehož kandidátka Marine Le Pen v prvním kole prezidentských voleb získala 23 % a v druhém 34 %, mělo v prvním kole parlamentních voleb 13 % a po druhém pouhých osm poslanců. Tento (jinak jistě příliš podrobný) výčet snad dostatečně ukázal, jak extrémně deformuje francouzský volební systém výsledky a s čím se musí v této zemi každá protisystémová strana potýkat.

Tak jako o pět let dříve se potvrdilo, že Mélenchon kolem sebe dokázal soustředit vysokou podporu, ani on, ani levice na ní ovšem nedokázali vybudovat něco stabilního a na Mélenchonovi aspoň rela-

tivně nezávislého. Mezi lety 2017 a 2022 šla LFI od neúspěchu k neúspěchu. V komunálních [2020] i regionálních [2021] volbách se jí prakticky nikde nepodařilo prorazit, naopak mnohé radnice získali celostátně zdiskreditovaní socialisté, ale i zelení, kteří se stali nejsilnější stranou v mnohých z největších měst. Celkem se dařilo i pravici, naopak všude prohráli macronovci. Místní volby jasně prohrály novým hnutím a zvýhodnily tradiční strany (pokud k nim řadíme i zelené), které jinak propadaly v celostátních volbách. Toto vysvětlení ovšem nemohlo zdůvodnit prohru LFI ve volbách do evropského parlamentu [2019], v nichž místní vazby a autority nehrají roli: LFI stejně jako socialisté v nich získali po 6,5 %, zelení naopak přes 12 %. Závěr byl celkem jasný: Nepoddajná Francie nepůsobila přesvědčivě. Ani její proklamovaná podpora hnutí tzv. „žlutých vest“ na přelomu let 2018 a 2019 na tom nic nezměnila. LFI si zkrátka nemohla najít cestu k většině, za jejíž zájmy chtěla mluvit.

2022: NEČEKANÝ POSUN

Dva měsíce před dalšími prezidentskými volbami nic nenásvědčovalo tomu, že by Macronovi zleva hrozilo nějaké nebezpečí. Socialisté, komunisté, zelení i LFI postavili každý svého kandidáta. Průzkumy ukazovaly, že v případě sjednocení má levice vysokou šanci dostat se proti Macronovi do druhého kola. Pokud by se naopak jediné z uskupení nepřipojilo, byly šance téměř nulové. O nějaké dohodě ovšem odmítali představitelé levicových stran i jednat. Jelikož se podpora žádného z nich ani neblížila deseti procent, a jelikož praviceová strana „Republikáni“ se právě v té době začala volebně hroutit, zdálo se, že jediným prvkem napětí (novináři tak trochu uměle vytvořeným) bude v těchto volbách souboj na krajní pravici mezi Zemmourem a Le Penovou, zatímco vlevo převládal dojem naprosté trapnosti.

Během března se nicméně Mélenchon začal od svých konkurentů odlepovat a odčerpávat jim podporu. V předvečer voleb už byl jeho postup do druhého kola reálnou možností. O tom, v jaké vzájemné nepřátelství vztahy na levici během minulých pěti let přerostly, svědčí mimo jiné, že když byli kandidáti komunistů a zelených (kteří si jinak nemůžou navzájem přijít na jméno) v televizi dotazováni, zda v takovém případě Mélenchona proti Macronovi podpoří, odmítli na otázku odpovědět (u socialistické kandidátky byla záporná odpověď natolik jasná, že bylo zbytečné se ptát).

Oproti svým předchozím dvěma kampaním Mélenchon mínil své rétorické výlevy a snažil se nepřecházet do hysterie, kterou se dříve často vyznačoval. Především ale přestal vystupovat jako jediná tvář svého hnutí a v rámci kampaně výrazněji zviditelňoval lidi kolem sebe i roli, kterou měli v jeho případné vládě hrát, aby Nepoddajná Francie dostala obraz hnutí, které nestojí na jednom člověku. Jinak v jeho programu nedošlo k většímu posunu: tvrdá prohlášení proti sobeckým elitám okořeňovalasice různé, nicméně vcelku sociálně demokratické plány většího ekonomického přerozdělování a růstu veřejných investic.

Výsledkem bylo tentokrát 22 %, o necelá dvě procenta více než roku 2017, kdy měl ovšem Mélenchon podporu komunistů (ti nyní získali 2,3 %). Kandidát zelených získal 4,6 % a kandidátka socialistů katastrofických 1,8 %. Od druhého kola dělilo tentokrát Mélenchona sotva jedno procento. Nad levicí se tak na několik týdnů opět zavřela voda, byť si média všimla vnitřního referenda v Nepoddajné Francii, zda vyzvat k volbě Macrona v druhém kole nebo k vhození bílého lístku (stejně jako minule zvítězila první varianta, což dalo médiím příležitost k pohoršeným výlevům a komentářům o extrémech, které se přitahují).

Parlamentní volby a vznik „Nové lidové ekologické a sociální unie“ (NUPES)

Po Macronově znovuzvolení na konci dubna měla celá levice jedinou možnost, jak zabránit opětovnému rozplynutí svých kombinovaných 30 % na dalších pět let: koalici do červnových parlamentních voleb. Nejisté bylo pouze, zda se menší strany dokážou odhodlat ke koalici pod vedením Nepoddajné Francie, proti které se měsíce vymezovaly.

Poměrně jednoduchá byla dohoda s komunisty, navzdory sporným programovým otázkám, mj. kolem jaderné energetiky (LFI podporuje její opuštění, komunisté zachování). Větší výhrady se ozývaly u zelených, kde se nakonec velká většina vyslovila pro koalici. Vlažně se k spojení stavěl zejména její prezidentský kandidát Yannick Jadot, kterému nezbylo než se sklonit a ustoupit do pozadí.

Nejobtížněji se s dohodou smiřovali socialisté. Od první chvíle se proti ní stavěly její nejznámější tváře, od exprezidenta Hollanda přes několik bývalých premiérů, ministrů a generálních tajemníků až po některé předsedy regionálních zastupitelstev (i když na druhou stranu k ní vyzýval velký počet starostů). Jaké rozhodnutí nakonec padne, bylo nejisté vzhledem k tomu, jaká mezi socialisty vůči LFI panovala nenávist, o čemž si ještě

povíme. Širší vedení strany nakonec ke koalici smlouvě přistoupilo, byť mnohdy jen z pocitu, že opačné rozhodnutí by stranu navždy pohřbilo.

Tak byla vytvořena „Nová lidová ekologická a sociální unie“ aneb NUPES (správná výslovnost této zkratky se v následujících dvou měsících ve Francii stala jednou z častěji přetřásaných otázek). Koalice přijala společný program kladoucí důraz na ekonomické a sociální otázky a v němž si u některých citlivých bodů strany ponechaly volnost rozhodování (vedle jádra to byla zejména otázka postoje k Evropské unii, kde ochota Nepoddajná Francie ke konfrontaci u ostatních naráží). NUPES musela řešit jeden zásadní problém. Od roku 2002 je pravidlem, že volby do sněmovny následují vždy měsíc po prezidentských. Voliči tak jdou k urnám s pocitem, že o orientaci země již bylo rozhodnuto a prezident by měl mít volné ruce pro uskutečňování programu, s nímž byl zvolen, což znamená, že parlamentní volby jsou chápány hlavně jako potvrzovací. Volební kampaň bývá plytká, účast oproti předchozímu měsíci výrazně nižší a výsledek prezidentské strany nebo koalice vysoký (pravidlem je nadpoloviční většina mandátů). Proti tomu letos levice postavila argument, že Emmanuel Macron žádný mandát od voličů nedostal: příliš mnoholid ho volilo nikoliv proto, že by se s jeho programem ztotožňovali, nýbrž pouze proto, aby zabránili zvolení fašistky Le Penové. Macron sice v druhém kole zvítězil poměrem 58 % ku 42 %, ve skutečnosti však cca 8 % těch, kteří k volbám přišli, odevzdali prázdný nebo neplatný hlas, a i s jejich započtením byla volební účast nebývale nízká. NUPES tak vyrazila do voleb s tím, že skutečné rozhodnutí musí teprve padnout, a s Mélenchonem jako kandidátem na premiéra – nikoliv ovšem do parlamentu: Mélenchon, kterému bylo letos šestasedmdesát, prohlásil, že buď bude NUPES natolik úspěšná, že se stane premiérem, nebo opustí vedení a předá štafetu v LFI jiným (ve Francii funguje prezidentský režim, ovšem jen pokud je prezident schopný prosadit vládu podle svých představ; pokud nezíská parlamentní většinu, řídí zemi fakticky premiér, pokud má sám většinovou podporu).

MEDIÁLNÍ ORGIE NENÁVISTI

Od prvních chvilí narážela NUPES na nepřátelství médií. Už ve dnech, kdy se o jejím vzniku teprve rozhodovalo, byli do studií jako na běžícím páse zváni politici menších levicových stran, kteří se stavěli proti ní, někdy i bývalí politici, kteří už před léty odešli do soukromého sektoru.

Nepoddajná Francie získala v prezidentských volbách dvaapůlkrát více hlasů než ostatní levicové strany dohromady, přesto nejenže dostávali během května prostor převážně politici těchto „ostatních“ stran, ale zváni byli zpravidla odpůrci dohody, a to i poté, co skončili ve vlastních stranách v menšině. Byl tu očividný, i když nakonec neúspěšný pokus novinářů dotlačit představitele levicových stran k odmítnutí koalice.

Proti NUPES se ihned semkla téměř jednotná mediální fronta: „fašismus s lidskou tváří“ [rozhlasová stanice Europe 1], „nadházející totalitarismus“ [deník Le Figaro], „neobolševici“ [televizní stanice LCI], „křiklouni“ [týdeník Le Point], „malinké nepoddajné mozky“, „kašpar vykojené levice strhávané do propasti tragického šaškovství“ [regionální deník L'Est républicain], „kejklíř“ [deník Le Monde]... O ekonomickém programu NUPES se média nevyjadřovala lépe: „archaická“, „sovětizace francouzské ekonomiky“... Obsah programu, složeného celkem z šesti set padesáti bodů, přitom většina médií nerozebírala.

Útoky vedly i jiným směrem, jmenovitě obviňováním Mélenchona z islamismu – ano, tak. „Islamolevičáctví“ [v posledních letech je tento výraz u francouzských pravicových novinářů velmi oblíbený], „Mélenchon, šestý pilíř islámu“, „69 % francouzských muslimů volilo Mélenchona“, „Mélenchon se shlíží v roli premiéra v čele koalice levice s mešitou“ [autorem posledního výroku byl Philippe Val, dříve šéfredaktor týdeníku Charlie hebdo, na který si jistě všichni pamatují v souvislosti s heslem „Je suis Charlie“ – to jistě napoví, co je to ve skutečnosti za časopis]. Takto hystericky se vyjadřovala především pravicová média, mimo jiné deník Le Figaro nebo redaktoři mediálního impéria, jež v nedávné době vybudovali krajně pravicový miliardář Vincent Bolloré. Veřejnoprávní média a liberální deník Le Monde měly trochu jiný přístup: místo aby podobná obvinění vznášely přímo, schovávaly se za formulace typu „některé hlasy na levici říkají, že...“ [mínění odpůrců vzniku NUPES v menších levicových stranách].

Nechyběla ani obviňování z antisemitismu, nejen v souvislosti s podporou Palestiny: zejména u obyvatel muslimského původu ho média vidí všude, a vzhledem k Mélenchonově popularitě mezi nimi a k tomu, jak byla tato taktika použita v Británii proti Corbynovi, bylo její nasazení ve Francii nevyhnutelné. Volbami to neskončilo: 31. července udělal nedělník Le Journal du dimanche rozhovor, v němž mediální intelektuál („filosof“) Michel Omfray

s vážnou tváří tvrdil: „Vstoupili jsme do třetí fáze antisemitismu: po křesťanské antijudaistické variantě, která hovořila o bohovraždě národu, následované variantou antikapitalistickou, k níž se až na výjimky hlásili socialisté devatenáctého století včetně Marxe a Engelse, spojující Židy s Kapitálem a financemi, s nimiž je třeba skoncovat, nadešla nyní doba varianty antisionistické, jež od roku 1948 umožňuje levici ostatních drátů popouzet k nenávisti vůči národu Izraele s odvoláváním na kolonialismus, zločiny proti lidskosti a apartheid“. Bojovník proti antisemitismu tu ve svém popisu dějin antisemitismu zapomněl na nacisty a holokaust. U dotyčného nedělníku takový přístup nepřekvapí [je konec konců součástí Bollorého impéria], je ale příznačné, že v médiích hlavního proudu nevzbudil žádný rozruch. Uvedme ještě Mélenchonovu reakci na podobné útoky: „Nejsem Corbyn, neskloním se!“

V kontrastu s tím byl nevzrušený přístup médií ke krajní pravici, která v prvním kole prezidentských voleb získala 30 % a v druhém 42 %. Otevřeně rasistické výroky řady jejích kandidátů nijak nevypichovala, stejně jako dřívější zpochybňování holokaustu některých z nich.

PARLAMENT BEZ VĚTŠINY

K červnovým volbám přišla méně než polovina oprávněných voličů. Téměř vyrovnaně skončily NUPES [25,75 %] a Macronova nová koalice „Spolu“ („Ensemble“) s 25,66 % hlasů [procentní údaje mohou být trochu jiné podle toho, kdo všechno se započítává jako kandidát některé z obou koalic – ne vždy byla příslušnost jednoznačná]. Krajně pravicové Národní sdružení (RN) získalo 18,7 %, její konkurent, Zemmourova nová strana Reconquête, pohořel s 4,2 % a žádný z jejích kandidátů se nedostal do druhého kola – ani sám Zemmour, který je přesto od té doby pravidelně zván do médií. Pravicoví „Republikáni“, ještě před patnácti lety největší strana v zemi, dosáhli na 10,4 %.

Levici kolem Mélenchona se tak podařilo prolomit prokletí a udržet si větší část svých voličů z prezidentské volby. Stejně tak se to ovšem podařilo i krajní pravici, pro kterou to do té doby také býval problém.

Druhé kolo přineslo jiný výsledek: Macronova „Spolu“ získala zhruba 245 křesel z 577, NUPES mezi sto třiceti a sto padesáti [z toho 75 Nepoddajná Francie, necelá třicítka socialistů, třicet zelených a dvanáct komunistů; u některých kandidátů hlásících se obecně k levici nebylo zcela jasné, zda je k NUPES řadit]. Republikáni si udrželi šedesátku křesel, zhruba

polovinu toho, co měli předtím. Skokově posílilo Národní sdružení, které navýšilo počet svých poslanců z osmi na 89. Neplatí tedy už to, co donedávna, že ti, kteří nevolili krajní pravici v prvním kole, volí aspoň zčásti proti ní v kole druhém [Macron během celé kampaně označoval Národní sdružení a LFI za dvě tváře jednoho zla, což nevyhnutelně ovlivnilo voliče LFI i jeho vlastní a urychlilo to dosaavadní trend].

Prezident tak ztratil v parlamentu absolutní většinu, tu ovšem nedala dohromady ani žádná jiná síla, což je ve Francii nezvyklá situace [od roku 1958 se to stalo pouze jednou, v roce 1988, tenkrát ovšem socialistické vládě chyběla k většině jen hrstka hlasů, které ve sněmovně vždy někde sehnala]. Po vleklých a neúspěšných jednáních nakonec Macronem jmenovaná vláda v čele s premiérkou Elisabeth Borne získala v červenci důvěru díky tomu, že poslanci krajní pravice při hlasování o důvěře odešli ze sálu. Ukázalo se, že „systémový“ Macron a „antisystémová“ Le Penová k sobě nemají tak daleko, jak oba tvrdí, což ostatně plyne i z porovnání ekonomických programů jejich stran.

Od té doby pokračuje Macron ve své asociální liberální politice. Odpor obchází i díky článku ústavy, který vládě umožňuje přijímat zákony bez parlamentu: jsou považovány za přijaté, pokud sněmovna do osmačtyřiceti hodin nevysloví vládě nedůvěru. Hlasování o nedůvěře už byla v posledním půlroce řada: pokaždé NUPES i Národní sdružení iniciovaly dvě paralelní hlasování, přičemž každé uskupení hlasovalo pro to své a proti tomu druhému, neboť odmítají jakoukoliv vzájemnou spolupráci. I kdyby spojila hlasy dohromady, na svržení vlády by to nestačilo, neboť jazýčkem na váhách jsou Republikáni, kterým politika vlády celkem vyhovuje, nicméně chtějí být vnímáni jako opozice a na vládu tak slovně útočí a komplikují jí práci, aniž by ji ovšem nechali padnout.

JAK JE NA TOM LEVICE?

Levice se dnes ve Francii opírá o 25 % až 30 % [jen o trochu víc než v roce 2017] hlasů a v parlamentu má něco přes čtvrtinu křesel (dvaapůlkrát víc než v roce 2017). Pokud je cílem návrat z bezvýznamnosti, není zatím ani v půlce cesty. Řada nadějí, na které Nepoddajná Francie sázela, se totiž zatím nenaplnily: oproti minulým letům lépe udržela své voliče, i tak ale NUPES získala zhruba o 5 % méně než prezidentské kandidáty stran, které ji utvořily. Účast voličů do pětadvaceti let, kteří byli

na jaře Mélenchonovou největší oporou, se v červnu ze všech věkových skupin nejvíc snížila. LFI doufala, že zmobilizuje část sociálně znevýhodněných voličů, kteří už dlouhá léta k volbám nechodí. Celková volební účast (cca 48 %) byla dokonce nejnižší v historii. Jistě, je to trend, který trvá už přes třicet let a nemohla ho zvrátit jedna volební kampaň, ovšem vzhledem k tomu, že Mélenchon letos kandidoval již potřetí, napovídá to, že strategie předchozích deseti let přinejmenším nebyla dobrá.

NUPES je navíc především manželstvím z rozumu, které nemusí vydržet. Podívejme se na strany, které ji tvoří.

Socialisté na koalici přistoupili, aby nebyli vymazáni z mapy. Od své vyložené pravicové sociální politiky v letech 2012–2017 se příliš nedistancovali, stejně jako od svých vyložené xenofobních podtónů v té době. Není to náhoda: na začátku tohoto článku jsme si řekli, že socialisté se před padesáti lety stali ze středně velké strany velkou stranou díky tomu, že se prosadili v dosud konzervativních regionech, kde byli do té doby marginální. Brzy na to začali slábnout v těch regionech, kde byli naopak dříve silní. Tak se stalo, že po několika desetiletích vývoje ležely jejich volební bašty v kdysi pravicových regionech, zatímco pravice převládala v regionech dříve levicových (dokud všude neovlád pole Macron). Není překvapivé, že ani řadové členstvo již po takové proměně nebylo tím, čím bývalo. Prošlo také značným početním úpadkem: k roku 2012 měla strana kolen sto třicet tisíc členů, což odpovídalo dlouhodobému průměru. Loni se hlasování v rámci sjezdu zúčastnilo již jen na dvacet tisíc lidí. Převážná většina z nich jsou komunální zastupitelé či členové různých komunálních komisí a společností. Ze socialistů se tedy stala v podstatě strana kádřů a funkcionářů, což na jedné straně zajišťuje, že se jen tak nerozplyne, na druhé straně jí to sotva pomůže jinde než v místní politice. Vztah socialistů k Nepoddajné Francii dosáhl po porážce roku 2017 nenávistných rozměrů, zvláště v horních patrech strany, jež zcela ovládla islamofobie: od socialistických starostů a poslanců byla nejednou slyšet obviňování LFI, že se stala nástrojem islamizace společnosti. Takto smýšlejících není ve straně málo a ti, kteří překousli vstup do NUPES a neodešli, čekají na svou příležitost.

Méně vyhrocený byl přístup zelených, jejichž oficiální název zní „Evropa, ekologie, zelení“ (EELV). I jejich vztah k nepoddajné Francii je ovšem odměřený: názorové rozpětí ve straně sahá od středu k vyhraněné levici [před několika lety v

ní zuřil spor, jestli se vůbec k levici hlásit, proti byl zejména Cohn–Bendit, celebrita z roku 1968, který na protest vystoupil], a tak v ní není shoda na spolupráci všeobecná. Na přelomu listopadu a prosince proběhl sjezd, na němž neuspěl ani středový proud kolem prezidentského kandidáta Jadota, ani levicově „tmavozelený“ proud. Staronové vedení se chce na NUPES podílet dál, potenciálním kamenem úrazu je stejně jako u socialistů vztah k EU. V dějinách francouzských zelených se periodicky vyskytovaly náběhy ke kritizování socialistů zleva, vždy ale nakonec skončili jako jejich loajální koaliční partner. Mají přibližně deset tisíc členů, stejně jako socialisté jsou už dávno spíše funkcionářskou než aktivistickou stranou a v protisystémovosti by nebyli ochotni jít příliš daleko.

Komunisté jsou dnes ve Francii marginální, doplatili na deindustrializaci země i na vlastní zkonstatělost. Jejich podpora je soustředěná do některých lokalit, kde ještě drží komunální pozice. Před pětadvaceti lety měli víc členů než socialisté, dnes možná také – je to už ovšem jen třicet tisíc, proměna z dělnické strany v kádrovou postupuje i u nich. Projevuje se v ní konzervativnější proud, který dobře ztělesňuje její předseda a prezidentský kandidát Fabien Roussel, jehož lze označit za oblíbeného levicového politika pravicových médií: jeho výroky o muslimech, přistěhovalectví, ale i vegetariánství a sociálních dávkách v nich nacházejí příznivý ohlas. S Nepoddajnou Francií se dostává do sporu mimo jiné při hodnocení případů policejního násilí, které odmítá odsuzovat, a i když komunisté vstoupili do NUPES, dával Roussel okázale najevo svůj odstup. Ne ve všem mluví za svou stranu, zejména když nedávno prohlásil, že diskuse je lepší než stávka.

Zbývá Nepoddajná Francie, která po volbách váží víc než ostatní strany dohromady. Oproti minulým letům si dokázala vydobýt trochu trvalejší pozice, díky nimž nebude možné ji do příštích voleb ignorovat (pokud nezanikne). Osmina křesel v parlamentu je však stále velmi málo, k získání skutečného vlivu by LFI musela proniknout mezi společenské vrstvy, které jí jsou zatím vzdálené. Vysoká je její podpora ve větších městech [link: <https://www.jean-jaures.org/publication/larchipel-electoral-melenchoniste/>], kde se mnohdy vyrovná Macronově: LFI tu volí zejména mladí voliči, kteří mají sice poměrně vysoké vzdělání a kvalifikaci, nejsou ale bezpečně zajištěni (mimo jiné bydlí obvykle v nájemním bydlení, které je stále dražší) a mají obavy z budoucnosti vlastní i obecné. Vedle toho LFI letos

výrazně posílila v předměstích kolem těchto měst, v nichž se soustředí velká část přistěhovalců a jejich potomků (už z toho důvodu, že jinde si bydlení často dovořit nemohou) a která trápí chudoba, obtížné hledání práce (mnoho obyvatel tu jinak dojíždí za špatně placenou prací do měst) a mnohde i sociální vyloučení. Před dvaceti lety předměstí běžně volila krajní pravici, což se změnilo poté, co mnoho nově přichozích postupně získalo občanství a s ním i volební právo. Nepoddajná Francie si ovšem mimo prezidentskou volbu získávala jejich přízeň těžko, neboť do voleb často stavěla kandidáty bez výraznějších vazeb na lokalitu, kteří pohořeli proti sice nepopulárním, nicméně zavedeným stranám. Až letos dokázala LFI udělat výrazný průlom, především díky spolupráci s místními občanskými kolektivy, které tu v posledních letech vznikly v reakci na zanedbávání těchto lokalit státem, diskriminaci, zejména však na policejní násilí: ve stejné době jako v USA tu došlo k řadě zabíjení mladých místní policí, což vyvolalo francouzskou obdobu hnutí „Black lives matter“ (i když si tak neříkala), byť méně masovou, lokálnější a méně medializovanou. LFI se jako jedna z mála politických stran těchto protestů zastávala, jako jediná se také stavěla proti islamofobii, díky čemuž navázala s těmito kolektivy spolupráci a do letošních parlamentních voleb nasadila několik kandidátů z jejich řad. Neznamená to, že by se místní hnutí do LFI integrovala, neboť jak za chvíli uvidíme, nemají jak.

Vzdálíme-li se od městských center ještě dál, dojdeme do satelitních měst. I zde žijí lidé, kteří si nemohou dovořit život v centru nebo ho museli opustit, a i oni do něj nezdědka pendlují za prací. Vzhledem k větší vzdálenosti se neobejdou bez auta, z čehož plyne, že mají oproti předměstím přeci jen vyšší životní úroveň – na předměstí ostatně pohlížejí velmi negativně, příliš rádi nemají ani „privilegované“ lidi z velkoměst. Častěji také bydlí ve vlastním. V tomto prostředí vzniklo roku 2018 hnutí „Žlutých vest“. Část jeho nejaktivnějších členů se poté začala angažovat buď na pravici nebo na levici (obecně tu jinak bývá volební účast nízká), celkově tu ovšem má levice pozice velmi slabé: její podpora klesá s rostoucí vzdáleností od města, u krajní pravice je to obráceně – její podpora kulminuje asi šedesát kilometrů od měst, pak opět začíná klesat, neboť to se už postupně dostáváme na stárnoucí venkov, kde dominují Macron a tradiční pravice, zatímco levice tu opět absentuje. LFI měla také slabé výsledky v kdysi průmyslových regionech severní a východní Francie, tedy na bývalém komu-

nistickém území [bývalo ovšem komunistické před jednou až dvěma generacemi a voličů, kteří tu dobu pamatují, už zas tolik nezbyvá].

Jak oslovit voliče v těchto místech je dnes v LFI předmětem vášnivé diskuse. Ozývají se v ní hlasy, podle nichž byl důraz na antirasistická a antidiskriminační témata v uplynulých pěti letech příliš jednostranný, neboť pomohl získat určité vrstvy ale nemohl nic říkat jiným. Doporučují proto klást tato témata méně do popředí a místo toho podtrhávat tematiku ekonomickou a sociální, která podle nich osloví všechny. Proti tomu se ozývají jiní, že obojí by se nemělo vylučovat.

Naopak se v Nepoddajné Francii nediskutuje o tom, do jaké míry jí pomáhá nebo překáží její organizační struktura. Stejně jako při svém vzniku ani dnes LFI téměř nemá volené orgány, ani na celostátní, ani na regionální úrovni – nemá ani regionální či okresní organizace. Počet skutečných členů je nemožné zjistit, neboť po vyplnění internetové přihlášky nemají členové povinnost platit příspěvky. Jak říkají pozorovatelé, nemají žádné povinnosti, ale také skoro žádná práva. Stranický život se odehrává na interne-

tových fórech, s výjimkou místních organizací, které ale mají málo prostředků a často visí ve vzduchu, celostátní orgány či pracovní skupiny bývají nejčastěji obsazovány losem. Do voleb mohou místní organizace navrhnout kandidáty, rozhoduje však centrum, s potvrzujícím hlasováním všech členů strany – není pak divu, že LFI tak často postavila do místních voleb lidi, kteří neměli šanci do místního prostředí zapadnout. Cílem takové organizace bylo zabránit vzniku další „funkcionářské“ strany, v níž by voleným stranickým představitelům šlo jen o uchování vlastních pozic a v níž by se život vyčerpával ve frakčních bojích a střetávání osobních ambic. Výsledkem je ovšem velmi málo demokratická strana, která nemá ani volené celostátní vedení – do vedení patřil ten, kdo byl jednak aktivní, jednak měl důvěru Mélenchona, čímž celek trochu připomínal panovnický dvůr. Mélenchon po parlamentních volbách oznámil, že se z vedení stahuje a zůstává řadovým členem. Vedení nadále tvoří zkrátka ti, které jsou členové a veřejnost zvyklí slyšet, jak se vyjadřují za stranu, zvláště pokud mají poslanecký mandát. U strany, která chce demokrati-

zovat společnost, se podobné uspořádání jeví jako problematické – a také to ztěžuje oslovování různorodých regionů a skupin, neboť komunikace navenek je velmi centralizovaná.

Jedna struktura tu je, ta ovšem není součástí LFI: původní Mélenchonova Strana levice, o níž si málokdo ještě pamatuje, že existuje, neboť nikde nekandiduje pod vlastní značkou. Přesto k ní patří sedmnáct z pětasedmdesáti poslanců LFI, i když počet jejich členů nepřesahuje šest tisíc [LFI má teoreticky členů půl milionu].

Zůstává ovšem faktem, že síly na levi, které takový stav kritizují a poukazují na nedostatky LFI v podobném duchu jako tento článek, samy nemají velké úspěchy. Revoluční strany jako Nová antikapitalistická strana [NPA] nebo Dělnický boj [LO] se pohybují pod jedním procentem hlasů a ať už vlastní vinou či ne, mají menší ohlas než před patnácti lety. I lidé, kteří s nimi tradičně sympatizují, letos mnohdy takticky podpořili Mélenchona. Na tahu je tedy prozatím Nepoddajná Francie – a pak se uvidí.

SAUVONS
**SAUVONS
NOS
RETRAITES**

**Augmentez
les salaires,
pas l'âge
de la
retraite**
 **lutte
ouvrière**

**ATS EN
TRAITE
CRON**

adidas
GRANDWITHE 3 STRIP S
FOR SKATEBOARDING

pe
de
retrai
 ILS

JISKRY NADĚJE Z BRITÁNIE

MARTIN ŠAFEEK

Británie byla od dob, kdy Margaret Thacherová porazila v osmdesátých letech stávkou horníků, země, kde lišky dávají dobrou noc. Alespoň co se týče třídního boje. To se změnilo v létě letošního roku.

Atmosféru proměnily trojí stávky: železničářů, poprvé od roku 1993, zaměstnanců Britského telekomu,

poprvé od roku 1987 a poštáků z Royal Mail, poprvé od roku 2009.

A to hovořím pouze o stávkách na celostátní úrovni. Na místní úrovni

můžeme připočítat ještě zaměstnance metra, řidiče autobusů, pracovníků v docích. Bouří se zaměstnanci Amazonu, kteří tradičně nejsou odborově

organizovaní. 5. prosince 2022 začali stávkou, která má trvat dva týdny, dokonce zaměstnanci společností, které zajišťují ubytování pro bezdomovce, protože mají za plat, který dostávají, sami potíže s placením nájmu.

Rozbuškou protestů byla obecně rostoucí inflace, kdy jakékoli zvýšení mezd pod 12 procent znamenalo ve skutečnosti jejich reálné snížení. Inflace v poslední době neznamená pomalu klesající reálné mzdy, ale jejich šokové snížení v rámci několika měsíců. Bída je v Británii obrovská: 34 procent dospělých občanů Británie nikdy nemělo žádné úspory, nebo měli úspory pod 1000 liber. 2,8 miliónu občanů platí více na poplatcích a úrocích, než je samotné splácení dluhu. To tlačí pracující do boje, obzvláště když jsou svědky toho, že firmy, ve kterých pracují, generují obrovské zisky.

Vzrůst životních nákladů zapříčinil také fenomén solidarity pro nás v Česku zatím těžko představitelný: náladu, kdy mají lidé z pracující třídy všeobecně za to, že ti, kteří bojují, bojují za všechny, a vyjadřují jim sympatie.

Vypuknutí stávek bylo formováno také zkušeností pandemie COVIDu. Během lockdownu někteří pracovali dále a bylo jim říkáno, že jsou „nepostradatelní“. Byli jimi popeláři, řidiči, kteří dováželi zboží do supermarketu, poštáči atd. Po skončení pandemie to mezi nimi vzbudilo hořkost, když jim vedení nabízelo mzdy nedosahující na inflaci.

Dalším faktorem bylo působení dvojznačné působení Jeremyho Corbyna. Jeho vliv vytvořil silnější a sebevědomější levice, ale zároveň nastavil hledáček militantních pracujících pryč od pracovišť nebo dokonce pouličních protestů; vedlo jinými slovy k soustředění se na volby. Porážka Corbyna, vítězství Keira Starmera a posun Labour party doprava, který znamená, že jsou levicová členové Labour party umlčováni a dokonce vylučováni, toto soustředění se na volby oslabil. Takže argument, že je třeba čekat na vítězství labouristů už mezi odborářskými aktivisty tolik ne rezonuje. Lepší možností řešení se nyní jeví stávka místo parlamentní arény. Zkrátka narůstá hnutí zdola [jež vyjadřují kampaně, z nichž nejpopulárnější je Enough is enough]. Vláda konzervativců se snaží reagovat novými protistávkovými zákony, přičemž vedení Labour party se nezavázalo, že proti nim bude vystupovat. Již byl prosazen

zákon, dovolující při stávce použití stávkokazů z agentur.

STÁVKY S POSVĚCENÍM

Jak už bylo uvedeno, stávky železničářů jsou první svého druhu od privatizace v devadesátých letech. Privatizace nejprve vygenerovala krizi železničářských odborů RMT, kdy počet členů odborů výrazně poklesl. Nicméně navzdory absenci stávek na celostátní úrovni se dvacet let odehrával konflikt mezi odbory a vedením společnosti. Zvyšující se poptávka po zaměstnancích v oboru spolu s narůstajícím používáním železnic vedla k růstu vyjednávací síly odborů.

Toto léto vypukla také první celostátní stávka zaměstnanců Britského telekomu za 35 let. Před pandemií oznámilo vedení BT plány na propouštění a uzavírání poboček. V roce 2020 provedl odborový svaz CWU hlasování, při němž 98 procent hlasujících volilo stávku [při účasti 74 procent]. V roce 2021 neuznalo vedení odborů hlasování členů, které schvalovalo stávky a oznámilo dohodu s vedením podniku. Dohoda nedávala žádné záruky ohledně uzavírání poboček nebo zvyšování platů. To vyvolalo nevoli ze strany členské základny a vedení odborů bylo dotlačeno k akci.

Dalším členem odborů CWU jsou poštáči z Royal Mail. Tato společnost byla v roce 2013 privatizována. Vedení plánovalo propouštění, nebo třeba zavést povinné nedělní služby [bez příplatku]. Člen vedení Rico Black, který byl dosazen, aby potlačil odbory CWU, však pod tlakem zdola odstoupil. Koncem srpna 2022 proběhly v Royal Mail dvě jednodenní stávky. Ty pak dále pokračovaly a 9. prosince vyšlo 17 500 stávkujících poštovních zaměstnanců do ulic.

Můžeme být také svědky akcí dokařů z odborového svazu UNITE, jichž stávkovalo na 1900. Dokaři jsou v Británii synonymem pro organizovaný odpor, nicméně prošli dvěma porážkami, a to v pozdních osmdesátých a polovině devadesátých let. V té druhé, dvouleté stávce dokařů z Liverpoolu v letech 1995-7, byly vyhozeny stovky dělníků za to, že odmítli stát se stávkokazy. Nedávný vývoj je proto dobrým znamením.

DIVOKÉ STÁVKY

Výše jsme psali o stávkách s posvěcením vedení odborů. V menší míře,

avšak přece, proběhly také stávky „divoké“, bez potvrzení formálních odborových struktur a čtrnáctidenního období, sloužícího k informování zaměstnavatele o budoucí stávce.

V květnu proběhla stávka dělníků vrtných plošin za zvýšení mezd, aby jejich zvyšování probíhalo v souladu s inflací. Odpověď ze strany odborů RMT, UNITE a GMB odrážela ty nejkonzervativnější instinkty odborové byrokracie. Ta odsoudila akci jakožto „nezákonnou“ a apelovala na potřebu „být trpělivý.“

Ve Welwyn Garden City se vzbouřilo cca 100 zaměstnanců, když nařkli manažera z rasismu, sexismu a šikany. V továrně na jídlo poblíž Bury se cca 100 dělníků vzbouřilo kvůli mzdě a způsobu, jakým se k nim vedení chová, ačkoli nebyli členy odborů. Stavaři z firmy Alufix v Claphamu použili vozidla k tomu, aby zablokovali pracoviště poté, co byly zrušeny jejich smlouvy.

Další neoficiální akce proběhla v rafinérii Grangemouth ve Skotsku, kde 250 dělníků blokovalo přijíždějící tankery.

Nejpozoruhodnější akce ale nastala v Amazonu, kdy bylo pracujícím na pobočce v Tilbury, Essexu, řečeno, že dostanou „přidáno“ 35 pencí na hodinu. Zpráva se šířila a zažehla akci v pobočkách v Coventry, Rugeley, Bristolu, Leicestershiru, Swindonu a jinde. Všechno jsou to pracoviště bez odborů.

BOJ POKRAČUJE

Boj našich soudruhů v Británii může být do velké míry inspirací pro nás zde. V Česku totiž už dlouho neproběhla v průmyslu či službách opravdu rozsáhlá stávka! Je to podle mého názoru způsobeno částečně tím, že se lidé bojí o živobytí, ale do větší míry tím, že je podobné řešení, že by se vzepřeli zaměstnavateli a zastavili prostě kolektivně práci, ani nenapadne. Nemají totiž před očima příklad takového chování. V Česku jich zatím moc není a o stávkách v zahraničí mainstreamová média neinformují. Přitom inflace uvrhá mnohé lidi do neuvěřitelné bídy. Pokud se nedíváme do zahraničí, ocitáme se, co se týče zažehnutí vlny vzdoru v začarovaném kruhu. Ten mohou pomoci rozseknout právě zahraniční podněty, kdy k nám odjinud může přeskočit jiskra naděje.

PŘÍČINOU STAGNACE JE POKLES RŮSTU ZALOŽENÉHO NA MZDÁCH

Kapitalismus se nachází v krizi růstu. Proč německý model založený na vývozu tuto krizi pouze oddaluje a jaké příležitosti se otevírají odborům, vysvětluje v rozhovoru pro JACOBIN politický ekonom Lucio Baccaro.

Globální kapitalismus se otřásá v základech. V souvislosti s pandemií Corony a válkou proti Ukrajině se objevují tendence opět omezit ekonomickou globalizaci a více přizpůsobit obchod politickým hlediskům. Účinná ochrana klimatu navíc vyžaduje výraznou restrukturalizaci mnoha průmyslových odvětví. A konečně, důsledky digitalizace ještě nejsou všechny předvídatelné.

Otázka, co to znamená pro kapitalistické ekonomiky, je diskutována hluboko v buržoazních kruzích, zejména pro zemi tak závislou na vývozu, jako je Německo.

Odkud může a má v budoucnu pocházet růst, na němž jsou kapitalistické ekonomiky závislé? Kde výzvy přinášejí příležitosti pro levicové změny? Výzkumníci v oblasti mezinárodní a komparativní politické ekonomie se zabývají problémy tohoto druhu. Jedním z nich je Lucio Baccaro, ředitel Institutu Maxe Plancka pro studium společností v Kolíně nad Rýnem a jeden z nejznámějších evropských politických ekonomů. Alban Werner s ním hovořil o krizi růstu kapitalismu a problémech německého modelu.

Jaký smysl má nahlížet na politickou ekonomii z hlediska růstových modelů?

Vycházíme z předpokladu, že kapitalismus potřebuje růst, kterého je však dnes obtížnější dosáhnout. Autoři z různých škol se shodují, že žijeme ve věku stagnace. Vůči tomu nemůže politická ekonomie zůstat lhostejná, protože růst a šíření jeho plodů byly historicky základním legitimizačním pilířem „demokratického kapitalismu“.

Jak váš směr výzkumu chápe různé odrůdy kapitalismu, o nichž se mluví již více než dvacet let?

Také vycházíme z různých podob, ale vycházíme z odlišných základních předpokladů. Místo mainstreamové ekonomie používáme postkeynesiánské předpoklady. Studované podoby nazýváme „růstové modely“. Jedná se o národně odlišné reakce ekonomik a politik na nedostatek poptávky. Hlubší příčinou stagnace je podle nás pokles růstu založeného na mzdách.

Jak se od sebe tyto růstové modely liší?

Růstové modely rozdělujeme podle příspěvku k hospodářskému růstu. Například Německo nazýváme „ekonomikou založenou na vývozu“, protože lví podíl na růstu HDP v posledních třech desetiletích lze připsat růstu vývozu.

Jaká změna vedla k dnešní stagnaci?

V poválečném období převládal model růstu založený na mzdách. V podstatě se zakládal na určitém

třídním kompromisu mezi kapitálem a prací, podle něhož ze zvýšení produktivity profitovali také dělníci prostřednictvím kolektivních smluv. Tento kompromis byl zajištěn otevřenými obchodními vztahy a kontrolou kapitálu.

Když tato konstelace v 70. letech 20. století nedokázala kontrolovat inflaci, zaměštnatelé tento třídní kompromis stále více opouštěli a sociální rizika přenášeli na zaměstnance. Snaha o tzv. shareholder value, tedy orientaci na akcionáře, zvýšila podíl zisku v podnicích i v ekonomice jako celku na úkor mezd. Mzdy byly transformovány z neměnné na proměnnou. Pokles masové poptávky pak vede ke stagnaci.

Jak na tuto novou konstelaci reagují jednotlivé země?

Rozlišujeme dvě varianty. Jednou z nich, která se vyvinula například ve Velké Británii a USA, je jakýsi „privati-

zované keynesiánství“. Růst v zemích s tímto růstovým modelem je nadále založen na domácí soukromé spotřebě, která je však stále více financována z úvěrů. Druhým případem jsou růstové modely založené na vývozu, jako je tomu v Německu, které jsou založeny na vnější poptávce. Pak tu byly země jako Irsko nebo Španělsko před eurokrizí, které rostly díky silně expandujícím trhům s bydlením. Na periferii jsou země, které za svůj růst vděčí integraci do hodnotových řetězců nebo mezer v globální ekonomice.

Čím se vyznačuje německý růstový model?

V našem příspěvku jsme s Martinem Höpnerem zmínili tři aspekty: Za prvé, zdrženlivá fiskální politika, která existovala i před dluhovou brzdou a černou nulou, a dokonce i ve fázi minusových úrokových sazeb po finanční krizi. Druhým důvodem je utlumený růst

mezd a třetím konzervativní úvěrová a bytová politika. To vše dohromady brzdilo domácí růst a zvyšování cen. V kontextu poptávky na světových trzích, která je citlivá na ceny, to poskytlo německému vývoznímu odvětví konkurenční výhodu oproti ostatním dodavatelům.

Hraje růstový model nějakou roli v tom, jak se chovají političtí a ekonomičtí aktéři? Jak velký je v tom záměr?

Obecně platí, že aktéři neuvažují v pojmech, které označujeme jako „růstové modely“. Jeden z našich doktorandů v Institutu o tom píše práci, pro kterou mimo jiné vyzpovídal politiky a zástupce zájmových organizací. Očekávalo se, že orientace na vnímání a jednání bude úzce korespondovat se závislostí aktérů na vývozu. To se však nestalo. Ukazuje se, že se dotyční lidé řídí mikroekonomickými ukazateli. Ve vzájemné interakci však jejich činnost

vyvolává makroekonomické účinky, například prostřednictvím strategií snižování nákladů.

Německý model růstu je tím, co sociologové nazývají „emergentní“ strukturou, takže vzniká na základě interakce různých aktérů, aniž by za ním stál nějaký hlavní plán. Přesto si myslím, že v určitých strategických bodech určitě existují subjekty, které uvažují o ekonomice v kategoriích růstových modelů a přizpůsobují tomu své strategie. Fiskální politika po krizi eura to v tomto ohledu přinejmenším naznačuje.

Jaké hnací síly stojí za přežitím růstového modelu v Německu?

Na rozdíl od jiných autorů se nedomnívám, že je to způsobeno převahou ordoliberalních myšlenek. Na to se používají příliš pružně. Pokud by existoval přísný ordoliberalismus, museli by se tvůrci politiky skutečně bouřit proti režimu eura a prosazovat flexibilní směnné kurzy...

...jako to v debatách během krize eura dělala AfD kolem Berndy Luckeho a dalších profesorů ekonomie a Sahry Wagenknechtové.

Přesně tak. Ani samotný vývoz není jedinou hnací silou. Vývoz je pro německou ekonomiku důležitým zdrojem inovací, ale v poslední době nepřispívá k hospodářskému růstu nejvíce. Německo zažilo dvě pozoruhodné události: po finanční krizi měla německá ekonomika štěstí, protože její nabídka v té době velmi dobře odpovídala světové poptávce.

A pak ve fázi před pandemií koronaviru došlo k tomu, čemu ve výzkumu říkáme „obnovení rovnováhy“: Růst se více orientoval na domácí trh a méně na vývoz. Důležitou roli sehrála zákonem stanovená minimální mzda, zvýšení mezd v rámci kolektivní smlouvy a hospodářská aktivita v odvětví stavebnictví. Ostatní kolegové a já se však v hodnocení lišíme. Jiní hodnotí rebalancování přísněji než já.

Proč je německý model tak tvrdý a odolný vůči změnám?

Neexistuje jediná odpověď, působí zde několik tendencí. Tento režim má možná hegemonistické rysy v Gramscioho smyslu a zahrnuje určité potenciálně opoziční aktéry, jako jsou odbory.

Důležitým a málo diskutovaným faktorem je fiskální federalismus.

Dokud bude blokovat expanzivnější výdajovou politiku, nemůže Německo „vyrůst“ ze své dosavadní růstové cesty. Svou roli jistě hraje i ideologie.

Pak může dojít ke střetu zájmů mezi vyššími mzdovými požadavky v ekonomice jako celku, které by byly nezbytné pro přechod na jiný růstový model, a „provozním egoismem“ zaměstnanců v jednotlivých podnicích, kteří by se zvýšením mezd případně stali méně konkurenceschopnými.

Do jaké míry je podle vašeho názoru německý růstový model ohrožen současnou transformací na digitalizaci a dekarbonizaci? Nebo hrozí dvojí transformace novým kolem ústupků odborů zaměstnavatelům?

Nelze vyloučit politiku ústupků, ale nakonec každá transformace potřebuje podpůrné spojení nebo „koalici“, jak je nazývána v našem sborníku. Při vytváření tohoto spojení je třeba zohlednit zájmy jednotlivých partnerů. Je třeba zastupovat společný zájem vůči politice, protože přechod na dekarbonizovanou výrobu nebude úspěšný pouze se soukromými investicemi. Nakonec jde vždy o schopnosti společností a rovnováhu sil. Některé společnosti se budou zmenšovat, jiné zaniknou, další porostou.

Příspěvek na konci našeho sborníku se touto otázkou zabývá a uvažuje o „aliancích pro zelený růst“. Srovnává Německo, Čínu, USA a Spojené království a překvapivě dochází k závěru, že aliance zeleného sektoru byly úspěšnější v zemích s vyšším podílem průmyslu, jako je Německo a Čína, než v anglosaských zemích, které po dlouhém období deindustrializace postrádají sociální základnu pro takovou alianci.

Větší hrozbu pro německý růstový model, který je také málo známý, však vidím v geopolitice a obchodní politice, zejména v otázce přístupu na trh.

Z toho vyplývá význam nedávné návštěvy Olafa Scholze v Číně spolu s podnikatelskou delegací, která přijela s ním?

Ano. Veřejná debata se poměrně rychle zaměřila na lidskoprávní aspekty. Scholz se však zaměřil na otázku dodavatelských a odbytových trhů.

Jaký význam má současné zvýšení cen pro německý růstový model?

V žádném případě nejde o mzdovou cenovou spirálu, jak bylo často malováno na zeď v tisku. Naopak, reálné mzdy klesají a konkurenceschopnost se zvyšuje. Vzhledem ke stagnaci mezd bude pravděpodobně stagnovat i dovoz do Německa. Zda se sníží i podíl mezd, závisí na vývoji produktivity.

Co by bylo pro odbory v této nelehké situaci vhodné?

Odbory, které plní svou úlohu a zajišťují vyšší mzdy a lepší pracovní podmínky, obvykle vytvářejí vítané vedlejší efekty nebo „pozitivní externalitu“, jak se v žargonu říká. Některé studie také ukazují souvislost mezi poklesem růstu založeného na mzdách a „modernizací“ průmyslu.

Pokud podniky nemohou zvýšit svou konkurenceschopnost prostřednictvím nižších mezd, jsou nuceny více inovovat.

Jak bychom měli hodnotit to, že SPD a Zelení opustili dluhovou brzdu a politiku Agendy 2010? Mohlo by to být východiskem „přeorientování“ na růstový model poháněný domácí poptávkou?

Ostatně SPD se mění zřetelněji než PD [Partito Democratico] z mé rodné země, Itálie. Ačkoli vznikla z PCI [italské komunistické strany], je nyní silně neoliberalní a za svůj vzor si vzala právě Emmanuela Macrona a jeho politiku. V tomto ohledu je situace v Německu slibnější.

Dosud provedené změny však nebudou stačit ke skutečnému obnovení rovnováhy a také příliš málo přispějí ke změně velké nerovnosti v Německu. K tomu by bylo třeba řešit soukromý sektor služeb. Toto odvětví roste, ale ve srovnání se zpracovatelským a veřejným sektorem zde existuje mnohem méně odvětvových kolektivních smluv a úroveň odborové organizovanosti je nejnižší. Silně jsou zde zastoupeni migranti a nejistá práce.

Předpokládejme, že rebalancování funguje. Jaký význam by to mělo mimo Německo?

Značný. Situace v eurozóně by byla jiná, protože její největší ekonomika by nyní přispívala k poptávce, místo aby ji odčerpávala.

Originál na <https://jacobin.de>, datum 6. prosince 2022

EVROPSKÝ VODÍKOVÝ GREENWASH JE TO POSLEDNÍ, CO UKRAJINA POTŘEBUJE

Evropská komise, povzbuzovaná společnostmi obchodujícími s fosilními palivy, prosazuje plán zařadit vývoz vodíku do Evropy mezi ústřední body poválečné obnovy Ukrajiny. „Tento plán zavání ‘greenwashingem’ a neokolonialismem a měl by být zrušen“, píše profesor Simon Pirani z britské Durham University.

Vodík se získává z fosilního plynu a používá se při rafinaci ropy a v průmyslových procesech. Má obrovskou uhlíkovou stopu, protože zbytkový uhlík se při tom uvolňuje do ovzduší.

Lobbisté za vodík tvrdí, že v budoucnu bude tento plyn „modrý“ [se zachyceným a uloženým zbytkovým uhlíkem] či „zelený“ [vyrobený elektrolýzou - průchodem elektrického proudu vodou]. Ale i tento „zelený“ vodík, jediná bezuhlíková varianta, spotřebuje při výrobě obrovské množství elektřiny z obnovitelných zdrojů. Plány na jeho vývoz z Ukrajiny - která bude tuto čistou elektřinu sama potřebovat ještě desítky let - nejsou ničím

jiným než cynickým vyděláváním v době války.

Vodík může být v budoucnu užitečně využíván v průmyslových odvětvích, která lze jen těžko dekarbonizovat, jako je výroba oceli, hnojiv a dálková doprava. Lobbisté však vykreslují obraz jeho širokého využití pro vytápění domácností a městskou dopravu, které je nebezpečně kontraproduktivní.

Podkopává účinnou klimatickou politiku v zájmu společnosti obchodujících s fosilními palivy, které ve vodíku vidí strategii svého přežití, protože jej lze vyrábět z plynu a využívat podobnou infrastrukturu a technologie.

ODKUD SE PLÁN VZAL

Dekarbonizační politika Evropské komise Fit for 55, zveřejněná v roce 2021, obsahovala plán na výrobu „zeleného“ vodíku z tisíců elektrolytických článků na Ukrajině a v severní Africe a jeho vývoz do evropských

zemí. Tato myšlenka byla šmahem převzata z plánu, který rok předtím navrhla průmyslová lobbistická skupina Hydrogen Europe.

Únorová ruská invaze na Ukrajinu, která ani zdaleka nevedla k zamyšlení se nad tím, zda by se nyní měly utápět

zdroje ve spekulativních technologiích, plán na dovoz vodíku urychlila.

V květnu zveřejnila Evropská komise návrhy energetické politiky RePowerEU, které se zaměřily na snížení závislosti na dovozu energie z Ruska. Její cíle pro rozšíření využití vodíku do

roku 2030 nabobtnaly téměř čtyřikrát - ačkoli existují mnohem lepší způsoby, jak snížit závislost na dovozu z Ruska.

V reakci na to European Hydrogen Backbone - lobbistická skupina podporovaná plynárenskými přepravními společnostmi - nabídla síť pro přepravu vodíku, která by byla připravena do roku 2040 a byla by v souladu s plány RePowerEU, za cenu 80 až 143 miliard eur. Vedlejší přínos pro plynárenské společnosti je zřejmý: změna využití jejich potrubí pro nové palivo.

Brusel nyní jedná s Ukrajinou o „strategickém partnerství“ v oblasti vodíku a biometanu. A související studie, kterou podpořila německá vláda, podporuje návrh Hydrogen Europe, aby se na Ukrajině do roku 2030 využívalo 8 gigawattů [GW] z výrobní kapacity větrné a solární energie – což je o něco více než současný celkový výkon – pro výrobu vodíku.

Na konferenci o obnově Ukrajiny, která se konala minulý měsíc v Luganu, představila ukrajinská vláda plán poválečné obnovy, v němž je vodík největší položkou investic do energetiky. Z navrhovaných 114 miliard dolarů na energetickou transformaci připadá na vodík 40 miliard dolarů na výrobu elektřiny a dopravní infrastrukturu a 7 miliard dolarů na elektrolytické články, které by (na principu průchodu elektrického proudu vodou) vyráběly vodík. Obnovitelným zdrojům pro vlastní potřebu elektřiny na Ukrajině je vyčleněno 15 miliard dolarů, těžbě plynu 18 miliard dolarů a jadernému průmyslu 14 miliard dolarů.

Občanská společnost na tyto návrhy reagovala s pobouřením. Ukrajinská vláda má „neoprávněná očekávání“ ohledně vývozu vodíku, uvedla environmentalistická aktivistická skupina Ecoaction.

Namísto využívání elektřiny z obnovitelných zdrojů pro export vodíku by bylo „mnohem účelnější“ pustit ji do ukrajinské sítě, aby se snížila kapacita výroby elektřiny z uhlí, plynu a jádra.

PĚT DŮVODŮ PROČ TO ZASTAVIT

Existuje pět důvodů, proč by měl být plán vývozu vodíku zrušen.

Za prvé, Ukrajina by měla co nejrychleji zvýšit výrobu elektřiny z obnovitelných zdrojů, jak navrhuje Ecoaction.

Čím rychleji začnou obnovitelné zdroje převládat v dodávkách energie na Ukrajině, tím efektivnější a so-

ciálně spravedlivější bude nezbytný přechod od uhlí v hornických regionech zničených ruskou armádou; a tím rychleji může Ukrajina přestat dovážet plyn. Od roku 2016 Ukrajina dováží plyn přes západní hranici namísto přímo z Ruska, ale stále je téměř všechen ruského původu. Tento plyn přichází přes země, jako je Polsko, Rakousko a Německo, ale byl vyroben v Rusku.

Kapacita 8 GW z obnovitelných zdrojů, kterou chce Hydrogen Europe využít pro export vodíku, by místo toho mohla zásobovat tepelná čerpadla pro vytápění milionů ukrajinských domácností, které jsou nyní závislé na kotlích nebo zastaralých systémech dálkového vytápění, které spalují plyn nebo uhlí. A Ukrajina bude v příštích desetiletích potřebovat mnohonásobně větší množství obnovitelných zdrojů, aby plně dekarbonizovala svou energetiku. [Viz rámeček 1 o ukrajinském energetickém systému.]

Zamýšlená trasa exportu ukrajinského vodíku. [Z webových stránek ukrajinského provozovatele přenosové soustavy plynu tsoua.com]

Další zásadní prioritou pro ukrajinskou energetickou politiku je úspora energie. Městskou infrastrukturu z 60. a 70. let minulého století je třeba modernizovat nebo vyměnit. Domy, ze kterých uniká teplo, je třeba zateplit. Systémy dálkového vytápění a kombinované teplárny a elektrárny, které je zásobují, zoufale potřebují modernizovat vybavením elektrickými tepelnými čerpadly, jak ukázala nedávná zpráva výzkumné skupiny Low Carbon Ukraine.

Vládní plán obnovy zahrnuje impozantních 59 miliard dolarů na energetickou efektivnost domácností, 11 miliard dolarů na dálkové vytápění a 18 miliard dolarů na tepelná čerpadla. To je dobře. Realizace je však mamutí výzvou: minulé plány selhaly kvůli nedostatku lidských zdrojů a politické vůle. Jejich přeměrování na fantaskní plán vývozu vodíku si válkou zničená Ukrajina nezaslouží.

Za druhé, pokud se Ukrajina rozhodne využívat ušetřenou obnovitelnou energii k výrobě „zeleného“ vodíku, měla by být prozkoumána možnost jeho využití namísto „šedého“ vodíku - vyráběného z plynu s gigantickou uhlíkovou stopou - pro průmyslový sektor země. Většina tohoto „šedého“ vodíku se používá k výrobě hnojiv v závodech vlastněných holdin-

govou společností Group DF, kterou ovládá oligarcha Dmytro Firtaš.

Ukrajina vyprodukuje 1,1 milionu tun „šedého“ vodíku ročně, jak ukazuje výzkum zadáný Evropskou hospodářskou komisí OSN. Tato výroba pravděpodobně představuje asi 4 % ukrajinských emisí oxidu uhličitého. [Viz rámeček 2 o vodíku.]

Za třetí, zmocněním se elektřiny vyráběné z obnovitelných zdrojů, kterou Ukrajina sama zoufale potřebuje, by EU posílila nekoloniální ekonomické vztahy. „Návrh na dovoz vodíku se týká Maroka, Alžírsko a Egypta stejně jako Ukrajiny a upevnil by „nekoloniální energetický model založený na vykořisťování zemí globálního Jihu“, varovala organizace Corporate Europe Observatory. Hospodářské a energetické potřeby zemí, které jsou vývozci, by byly ve skutečnosti podřízeny exportnímu byznysu, který slouží plynárenskému průmyslu a nejbohatším evropským zemím.

Odborníci na energetiku v Německu, které je hlavním potenciálním dovozcem, poukázali na Národní vodíkovou strategii, v níž se uvádí, že obchod s tímto plynem by neměl „bránit dodávkám obnovitelné energie, která je v mnoha případech nedostatečná, v rozvojových zemích“. Pokud by se tato zásada uplatnila, ukrajinský program by byl již zítra zastaven.

Za čtvrté, společnosti obchodující s fosilními palivy vymyslely evropský plán dovozu, aby vytvořily trh s vodíkem tam, kde není vůbec potřeba, především pro vytápění domácností. Jak upozorňuje Jan Rosenow, vedoucí výzkumný pracovník v oblasti energetiky v rámci projektu Regulatory Assistance Project, zástupci plynárenského průmyslu prezentují politikům vodík jako „levnou a nenarušující variantu“, což podporují nadsazenými tvrzeními, že čisté alternativy jsou příliš drahé a narušují obchod.

Studie pro britský Výbor pro změnu klimatu zjistila, že využití obnovitelných zdrojů k napájení tepelných čerpadel je pětikrát účinnější - a levnější. Vodík má smysl pouze pro zimní záložní zdroje v hybridních systémech. Je prosazován na úkor racionální klimatické politiky.

Za páté, investice EU do dovozu vodíku by neprospekly ani Ukrajincům, ani zelenému přechodu, ale pomohly by společností podnikajícím ve fosilních palivech, možná i těm v jader-

né energetice. Německá energetická agentura upozorňuje, že v příštích 20 letech pravděpodobně nebude k dispozici specializovaná dopravní infrastruktura pro vodík. Vodík vyrobený na Ukrajině by se tak pravděpodobně mísil s plynem.

Evropské plynárenské dopravní společnosti usilují o směs plynu a vodíku, v níž by vodík tvořil 10 % objemu. Možnosti pro greenwashing

u této směsi by byly obrovské, zatímco snížení emisí skleníkových plynů by se blížilo nule.

Další možností, která znepokojuje ukrajinské ekology, je, že elektrolýza pro „zelený“ vodík by byla poháněna značnou kapacitou jaderných elektráren v zemi, a nikoli větrnou nebo solární energií - další záchranné lano pro odvětví, které by se mělo naopak smršťovat.

Pokud Evropská komise a fosilní průmysl vynaloží miliardy eur na problematickou vodíkovou technologii, bude to nevyhnutelně na úkor úspor energie a obnovitelných zdrojů, skutečných dekarbonizačních priorit.

Nesmí jim být dovoleno využít válkou zmítanou Ukrajinu jako zkušební pole pro falešné řešení. Evropská a ukrajinská občanská společnost se mohou a musí spojit, aby je zastavily.

Zdroje: článek *The hydrogen hoax* [na theecologist.org]; analýza *The Future of Hydrogen* [dostupné na www.iea.org]; autorův vlastní výzkum.

Prof. Simon Pirani, Durham University

Poprvé publikováno pod názvem *EU plan to make Ukraine export hydrogen is colonialist greenwash* na opendemocracy.net

vzato z článku *Europe's hydrogen greenwash is the last thing Ukraine needs* na peopleandnature.wordpress.com
Z anglického originálu přeložil Pavel Šnajdr

RÁMEČEK 1 UKRAJINSKÝ ENERGETICKÝ SYSTÉM: PRIORITY

V roce 2019 tvořily na Ukrajině dodávky primární energie (objem všech energetických vstupů do ekonomiky) přibližně ze čtvrtiny uhlí, čtvrtinu plyn, 21 % jaderná energie, 13 % ropa a ropné produkty, 3,5 % biopaliva a po necelém 1 % vodní energie a ostatní obnovitelné zdroje.

Elektřina se vyrábí především z jádra, uhlí a plynu. Uhlí a plyn se používají také k výrobě tepla v teplárnách a kotlích a při průmyslových procesech, jako je výroba oceli.

Ukrajina byla do roku 2016 silně závislá na dovozu ruského plynu. Nyní se spoléhá na dovoz přes západní hranici a na vlastní těžbu plynu. Spotřeba plynu je méně než poloviční ve srovnání s obdobím před 20 lety, částečně proto, že hospodářské problémy zasáhly průmysl a snížily poptávku, a částečně díky určitému zvýšení efektivity.

Podle odborníků v oblasti energetiky jsou v poválečné obnově prioritami (i) efektivita a úspory a (ii) zvýšení výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů. Stejně jako v jiných zemích bude přechod od fosilních paliv znamenat rozšíření elektrické sítě, např. pro podporu tepelných čerpadel.

Zdroje: Energetická politika Ukrajiny [dostupné na stránkách www.oxfordenergy.org]; Energetický profil Ukrajiny [dostupné na www.iea.org].

RÁMEČEK 2 JAK JE VODÍK PŘECEŇOVÁN

Vodík je nejrozšířenějším prvkem ve vesmíru, ale pro komerční využití na Zemi se vyrábí buď (i) z fosilního plynu, obvykle parním reformingem, nebo (ii) elektrolýzou vody. Více než 98 % komerčně používaného vodíku je tzv. „šedý“ vodík - vyrobený z plynu. Zbytkový uhlík se při tom spojuje s kyslíkem a uvolňuje se do atmosféry jako oxid uhličitý. Celosvětová uhlíková stopa výroby vodíku je přibližně o čtyři pětiny větší než u letectvého průmyslu.

Plynárenské společnosti tvrdí, že mohou vyrábět „modrý“ vodík bez většiny těchto emisí, a to zachycováním a ukládáním uhlíku. Technologie zachycování a ukládání uhlíku, s níž se experimentuje již asi 40 let, však zatím nikdy nefungovala ve velkém měřítku.

„Zelený“ vodík, vyráběný elektrolýzou vody, je bez emisí, ale energeticky velmi náročný. K nahrazení veškerého „šedého“ vodíku ve světové ekonomice „zeleným“ by bylo zapotřebí jedenapůlkrát větší kapacity větrných a solárních elektráren, než je současná celková světová kapacita.

Když čtete o „zeleném“ vodíku, dejte si pozor na nadsazená čísla. Německá energetická agentura tvrdí, že 8 GW kapacity obnovitelných zdrojů na Ukrajině by mohlo vyrobit 21 terawatthodin (TWh) vodíku ročně; já odhaduji, že by to byla jen asi polovina. Plán RePower EU si klade za cíl, aby EU do roku 2030 vyráběla nebo dovážela 20 milionů tun „zeleného“ vodíku ročně; odborný výzkum uvádí, že by to znamenalo instalovat 530 TWh/rok kapacity obnovitelných zdrojů - tolik, kolik je současný celkový evropský objem - výhradně pro výrobu vodíku.

ÚSPĚCH STUDENTSKÉ STÁVKY ZA KLIMA

VÍTEK PROKOP

S trochou nadsázky lze říct, že český liberálně kapitalistický režim vstoupil do své normalizační fáze. Existují určité vymezené mantinely, v nichž se naše politika pohybuje a jakékoliv vybočení z těchto mantinelů vyvolá velký rozruch v řadách slušných a úspěšných, jak se skromně příslušníci české buržoazie označují. Klimatická stávka, kterou zhruba na deseti českých univerzitách od 14. do 17. listopadu minulého roku zorganizovala iniciativa Univerzity za klima, představovala právě takové vybočení.

Předně narušila trend personalizace, kdy je česká politika stále více o někom, než aby byla o něčem. Stávka poukázala na konkrétní problém (na klimatickou krizi a její dopady) a zároveň její účastníci navrhli i určitá řešení. Stávka rovněž narušila českou mediokracii. Tématem protestu nebylo něco, co by u nás nějak intenzivně probírala média, jejichž jinak silný vliv na společnost lze ilustrovat na prezidentské volbě, kdy ve spolupráci s agenturami pro výzkum veřejného mínění jsou média schopná vyrobiť favority volby.

Právě onen rozruch, který stávka vyvolala je ve výsledku téměř zajímavější než samotná akce. Například reakce děkana Balíka z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity byla čistě normalizační. V rozhovoru, který poskytl pro server iRozhlas už jenom chybělo, aby studenty obvinil z toho, že svojí stávkou ruší klid na práci, respektive že ruší klid na studium. O čem to svědčí? Předně o naprostém nepochopení rozsahu a závažnosti klimatické krize.

Podle Světové meteorologické organizace se počet přírodních katastrof v průběhu posledních padesáti let zvýšil víc jak pětkrát. To není náhoda. A tyto živelné pohromy se netýkají jenom vzdálených a exotických zemí, vždyť nás v roce 2021 zasáhlo tornádo. V tom samém roce pak OSN oficiálně rozpoznalo hladomor probíhající na Madagaskaru za první vyvolaný změnami klimatu. Profesor Balík tvrdí, že změnu klimatu považuje za akutní problém, jeho jednání ale prozrazuje opak. Profesor Balík si rovněž stěžoval na to, že prostory fakulty nejsou vhodné pro pořádání klimatické stávky, jelikož se téma protestu bezprostředně netýká fakulty. Vážně? Neměly by být právě univerzitní prostory místem pro co nejsvobodnější vyjádření názorů? Místem pro vedení skutečně kritické debaty nad závažnými problémy? A o čem vůbec můžeme říct, že se to netýká klimatické krize? To, že se někdo tak intelektuálně vyprázdněný jako profesor Balík mohl stát děkanem fakulty sociálních studií není chyba či omyl,

nýbrž potvrzení toho, že české školství funguje přesně tak jak má. Úkolem našeho školství totiž není vychovávat kriticky smýšlející jedince, nýbrž jen produkovat úspěšné absolventy, kteří se uchytí na trhu práce.

Pana profesora Balíka, jakožto člena ODS možná poněkud rozhodilo to, že ne všichni protestující studenti se vyjadřovali pochvalně o kapitalismu. V tomto směru stojí za přečtení komentář Agenda pro všechny českého novináře Marka Švehly pro Respekt. Švehla jakoby s lehkce pobaveným úsměvem radí studentům, aby se neodcizovali od většinové společnosti antikapitalistickými hesly, protože tím: „dělají z boje proti globálnímu oteplování čistě levicovou politiku, která byla v Česku vykázána mimo parlament.“ Předně je třeba říct, že z parlamentu nelze vykázat něco co v něm nebylo. ČSSD v posledních letech její parlamentní existence zajímala už jenom moc a z KSČM se stala převážně konzervativní a proruská strana, ani jeden z těchto subjektů tak nikdo přičetný za levicový považovat

nemůže, natož si myslet že prosazovaly autentickou levicovou politiku.

Švehla si myslí, že ekologická tematika bude mít u nás šanci, jen když se prosadí názor, že se jedná o agendu všech. Agenda všech zní líbivě, je to ale čistě ideologická fráze, která s reálným charakterem klimatické krize nemá co dočinění. Číslo v tomto směru mluví nemilosrdně – podle studie Oxfam International vypouští jedno procento ultrabohatých kapitalistů stejné množství emisí jako padesát procent nejchudších obyvatel Země. V případě přírodní katastrofy se kapitalisté prostě přesunou mimo zasaženou oblast, mohli jsme to ostatně vidět už v průběhu pandemie, kdy miliardáři opouštěli městské aglomerace a izolovali se na svých honosných letních sídlech či luxusních jachtách. Chudí lidé takovou možnost nemají, budou muset zůstat na místě a čelit smrti. A zde záměrně nepřeháním, to, jak smrtící klimatická krize je, nám ukázaly pákistánské záplavy, které zasáhly celou třetinu země a zabily přes tisíc sedm set lidí. Papírově je klimatická změna agendou všech, ale existují propastné rozdíly mezi tím jak moc jí kdo bude reálně zasažen. Slovy bývalého lídra Labour Party Jeremy Corbyna: „Klimatická změna je třídní problém.“

Švehla a s ním i další buržoazní čtenáři Respektu vidí v kapitalismu „prostředí pro svobodnou aktivitu“ a nevidí, že toto jejich prostředí pro svobodnou aktivitu díky svojí dravé povaze každoročně zabije zhruba dvacet milionu lidí, protože zkrátka není profitabilní poskytnout všem lidem na světě přístup k pitné vodě a potravinám. Ba co víc je to právě kapitalismus, který změnu klimatu

vyvolal. Největší ropná společnost světa Exxon předpověděla klimatické změny už v roce 1977, celých 11 let před tím, než se tato informace stala veřejně známou. Exxon však své nálezy nejenomže zatajil, ale strávil pak následující dekády utrácením milionů dolarů na popírání existence změn klimatu. Kdyby totiž už tenkrát o svých nálezech informoval, připravil by se potencionálně o hodně velké zisky... Případů, kdy kapitalistická bezohlednost zničila snahu o lepší životní prostředí je pak celá řada. Stačí připomenout podezření, že firma Shell v roce 1995 stála za vraždou devíti ekologických aktivistů v Nigérii.

Švehla chce mírnou ekologii v mezích pravicového myšlení – zelený kapitalismus, což není nic jiného než představa, že díky prodeji emisních povolenek a investicím do elektromobility ve stylu Tesla bude i nadále miliardářům procházet, že produkují milionkrát více emisí než průměrný člověk. Pravda ale je, že smysluplná ochrana klimatu a kapitalismus jsou dvě věci, které jsou neslučitelné. Ve stínu událostí jako již zmiňované pákistánské záplavy či hladomor na Madagaskaru se jeví sen o zeleném kapitalismu jako sen prokletě nebezpečný. Pokud opravdu chceme klimatickou krizi zažehnat, musíme překonat samotnou logiku kapitalistické produkce. Zdá se ale, že toto si neuvědomuje nejenom pan Švehla, ale dokonce i někteří studenti z Univerzity za klima. Požadavky jejich protestu byly totiž až zoufale mírné – vznik instituce pro koordinaci přechodu na bezuhlíkové hospodářství a spravedlivou transformaci, zavedení uhlíkové daně, konec uhelných elektráren, vystoupení z energetické charty atd. Ve

svém komentáři si toho všímá i Švehla a správně to označuje za středové požadavky. Kritik by skoro řekl, že hesla typu, že kapitalismus je ekocida, která šla na stávlce spatřit, byla jen jakousi postmodernistickou performancí, snahou šokovat a zajistit si tak pozornost, než aby vyjadřovala reálný názor. I způsob, jakým studenti formulovali svoje sociální požadavky je chybný. Správně sice mluvili o potřebě spravedlivé transformace pro regiony závislé na uhlíkovém hospodářství či poukazovali na kriminálně nízké mzdy univerzitních doktorandů, které rozhodně k budování udržitelného školství nepřispějí. Kriticky však chybělo zdůraznění jednoho faktu. Jakého?

V naší české kotlině je soustavně budován narativ, že klimatická krize je postmateriální téma, které tudíž řeší jen příslušníci zaopatřené buržoazie. Je to hluboký omyl. Klimatická krize je tématem sociálním. Podle odhadů světové banky hrozí, že v důsledku dopadů změn klimatu padne celosvětově v následujících letech do chudoby až 130 milionu lidí. A právě na to je potřeba pořád upozorňovat a mluvit o tom. Lidé si často myslí, že jim kvůli „zelenému šílenství“ hrozí pád do bída, ten ale hrozí, pakliže se přejde na řešení všech popíračů klimatické změny – nedělat v zájmu zachování prosperity nic. Prosperitu by si však reálně zachovala jen hrstka kapitalistů.

Kromě zakřiknutých požadavků je i dalším potenciálním problémem touha studentů jednat s vládou, jak jsme mohli vidět, když se v půli prosince vybraní členové Univerzit za klima setkali se zaměstnanci ministerstva pro životní prostředí. Je zcela zbytečné jednat s vládou, která realizovala katastrofální dohodu o dole Turów – ano, podzemní voda v libereckém příhraničí i nadále mizí, jen to mainstreamovým médiím již nestojí za pozornost.

Nechci ovšem na závěr působit až přehnaně kriticky, v atmosféře těžkého neoliberalismu, kdy jsme nabádání, aby si každý hleděl jen toho svého, tedy hlavně budování své vlastní kariéry, je téměř malý zázrak, že taková akce proběhla. Je navíc možné, že Univerzity za klima tuto svou dětskou nemoc překonají. Stačí, když se studenti nebudou bát a začnou skutečně prosazovat to co si napsali na transparenty, stačí když budou realisté a začnou prosazovat nemožné.

PŘICHÁZÍ ČAS VÁLEČNÉHO KOMUNISMU?

VÍTEK PROKOP

Slovinský filozof Slavoj Žižek rád provokuje. A dělá to tak často, že když ve své knize *Nebesa v chaosu* navrhl zavedení válečného komunismu, nikdo ho už nebral vážně. Jak nás ale již po několikátý rok obchází hrozba světového hladomoru, je možná nejvyšší čas se touto myšlenkou začít seriózně zabývat.

Předtím než zde rozeberu Žižekovo tvrzení, je potřeba si vyjasnit několik věcí. Nelze popřít, že žijeme ve válečných časech, ať už se nám to líbí nebo ne. Tato válka je bojována hned na několika frontách zároveň. Na té geopolitické proti sobě stojí USA a jeho spojenci proti Rusku, na frontě zdravotní i nadále všichni kolektivně bojujeme proti nepříteli mikroskopických rozměrů, totiž Covidu-19. A pak je tu poslední fronta, a tou je fronta potravinová.

Slova o potravinové frontě jsem zvolil záměrně, protože fronty na jídlo se již reálně tvoří. Pro příklad není potřeba chodit nijak daleko. Potravinová krize je totiž u nás již v plném proudu. Dle květnové zprávy zaznamenala potravinová banka v Jičíně od začátku války 70 % nárůst obrátu, za tu samou dobu pak hlásila potravinová banka v Českých Budějovicích 30 % nárůst.

Podle údajů amerického statistického úřadu nemělo za měsíc červen 25 miliónů dospělých v posledních sedmi dnech dost jídla. Jeden z pěti Američanů za měsíc červen zažil tzv. food insecurity, tedy že neměl peníze na to, aby si jídlo pro sebe a své blízké dokázal obstarat v dostatečném množství. Fronty před potravinovými bankami v USA jsou delší, než byly na začátku pandemie a jak zděšeně upozorňuje *The New York Times*, tak si pro jídlo

chodí ve stále větší míře i příslušníci střední třídy, kteří přitom ještě pár let zpátky byli ti, kteří jídlo do bank nadšeně darovali.

Pokud je situace takováto v bohatých Spojených státech, jak asi vypadá v chudých částech světa? Světový potravinový program uvádí, že na 828 milionů lidí v současnosti trpí hlad, z čehož 50 milionů lidí ze 40 různých zemí světa žijí na samém pokraji hladomoru. Za tento katastrofální stav vděčíme hned několika okolnostem. Již v roce 2020 varovala OSN v souvislosti s tím, jak pandemie narušila dodavatelské řetězce, před hrozícím hladomorem biblických proporcí. Válka na Ukrajině představovala další významnou ránu. Pouze pro ilustraci zde uvedu několik čísel.

Rusko a Ukrajina dohromady produkují potraviny pro 400 miliónů lidí. Celosvětově 28 % veškerého obilí pochází z těchto dvou zemí, v případě slunečnicového oleje jde až o 78 %. Země jako Bangladéš, Súdán a Pákistán kupovaly víc jak polovinu svého obilí buď od Ruska anebo Ukrajiny. Pro chudé obyvatele těchto států jsou přitom obilné produkty naprostým základem jídelníčku.

Do nedávné dohody o vývozu obilí mezi Ruskem a Ukrajinou přitom nelze vkládat přehnané naděje, a to z velice jednoduchého důvodu. V dů-

sledku válečného znečištění je až čtvrtina zemědělské půdy na Ukrajině neobdělávatelná. Dohoda o vývozu obilí z Ukrajiny platí jen po dobu 120 dní, pak musí být obnovena. Z dlouhodobého hlediska tedy vůbec nic neřeší. Zárodoky potravinové krize byly ovšem zasety dlouho před Putinovou invazí anebo pandemií. Podle mezinárodního panelu o klimatické krizi od roku 1961 poklesla produktivita zemědělství o 12,5 procenta v důsledku změn klimatu. Slabé dešťové srážky a vysoké teploty v Číně a Indii, dvou dalších významných producentech, vedly letos k vysoce slabým sklizním. Africký roh pak zasáhla nejhorší sucha za poslední čtyři desetiletí. A aby výčet katastrof nebyl krátký, OSN tento rok rozpoznala historicky vůbec první hladomor vyvolaný změnou klimatu – na jihu Madagaskaru po tři roky takřka nezapršelo, v důsledku čehož až na 1,68 milionů Madagaskarčanů od srpna loňského roku hladověli. A konec této humanitární katastrofy je v nedohlednu.

Nehledě na aktuální politické dění bude i do budoucna klimatická změna prostřednictvím výkyvů počasí a s ním spojeného nárůstu přírodních katastrof ohrožovat potravinovou bezpečnost miliónů. Takže, kde do toho všeho vstupuje Žižek?

„Nyní je čas jednat bezohledně. Zkrátka, jak jsem tvrdil měsíce dříve, potřebujeme v Evropě verzi něčeho, co nemůže, než být nazýváno „válečný komunismus“: celoevropský výjimečný stav s přísnou disciplínou a podřízením ekonomiky za účelem zvládnutí všech našich neduhů [nejen pandemie],“ píše Žižek v kapitole Odvaha covidové beznaděje knihy Nebesa v chaosu.

Slovy válečný komunismus bývá označována politická praxe bolševiků v době ruské občanské války. Tu lze charakterizovat snahami o budování

silného centralizovaného státu doprovázené rozsáhlou mobilizací společnosti. Když Žižek mluví o potřebě válečného komunismu, částečně se opírá o tyto dva prvky, přičemž je aktualizuje prostřednictvím myšlenky revoluční spravedlnosti, jak ji vyjádřil filozof Alain Badiou: „voluntarismus [víra, že můžeme „pohnout horami“, ignorovat „objektivní“ zákony a překážky], teror [bezohledná vůle rozdrtit nepřítele], rovnostářská spravedlnost [bez ohledu na „složité okolnosti“, které nás

údajně nutí postupovat pozvolna] a v neposlední řadě důvěra v lid.“

Přestože Žižek tvrdí, že válečný komunismus bude potřeba nejen k překonání pandemie, svoji myšlenku v knize ilustruje pouze a jenom právě na ní. Dále se pak, jako ostatně obvykle, vyjadřuje již jen značně neurčitě. Například ve svém nedávném článku Naše jediná šance píše: „Jestli chceme předejít totálnímu rozvratu, státní úřady budou muset v úzké koordinaci s ostatními státy a spolu s mobilizací občanské společnosti

regulovat distribuci energií a potravin a možná zapojit i ozbrojené síly.“ Ze strany Žižeka se nejedná o konkrétní návrh, jakožto spíše o vytyčení obecného směru. Pokud z něj chceme udělat jasný politický projekt, musíme být důkladnější. Řešení může překvapivě představovat jistý článek právě z období válečného komunismu.

Před 102 lety napsal Nikolaj Bucharin, jeden z nejvýznamnějších komunistických teoretiků, článek Společná práce pro společný hrnec. Bucharinův text je poplatný své době, avšak upozorňuje na jeden dnes často opomíjený fakt. Při zodpovězení otázky, proč bolševici vyhráli občanskou válku, historici uvádějí celou škálu důvodů: na rozdíl od menševiků měli jednotné vedení, měli lepší propagandu, kontrolovali industriální srdce Ruska atd. Bucharin však za klíč k vítězství považoval něco jiného - absenci volného trhu.

„Všude, kde jsme dosáhli úspěchů, počínaje ozbrojeným konfliktem a konče otázkou jídla, jsme těchto výsledků dosáhli nikoli tím, že jsme se klaněli heslu volného obchodu – zničilo by nás – ale tím že jsme organizovali společnou práci [...] Žádný z našich protivníků – můžeme si vzít třeba i Wrangela – by nemohl dosáhnout takových výsledků. Víme, že ve Wrangelově táboře „volný obchod“ vedl k tomu, že spekulant byl králem, zatímco muž na ulici nebyl nic a všechno se zhroutilo.“

Pokaždé, když se stát ocitne ve válce, volný trh jde stranou. Výroba se centralizuje a podřizuje požadavkům státu. Takto se vždy řeší významná krize, nikoliv volnou soutěží. A jak jsem uvedl již na začátku tohoto textu, my jsme se bohužel ve válečném stavu ocitli. A co je ještě horší, Bucharinův popis situace v táboře bělogvardějce Wrangela sedí i na stávající dění. Jak to?

Meziročně u nás ceny zemědělských výrobků stouply o 42,5 %, u rostlinné výroby jde téměř o 60 %, zatímco u obilovin byl zaznamenán neuvěřitelný nárůst o 68,5 %. Vlna prudkého zdražování rozpoutaná našimi agrobary (přiznávám, že vzhledem ke kontextu jsem v pokušení je nazývat kulaky), není ničím jiným než snahou se přiživit na krizi, jak ostatně přiznává sám prezident svazu obchodu a cestovního ruchu. Situace samozřejmě využili i další podnikatelé. Z údajů českého statistického úřadu lze snadno vyčíst, že obchody zdražovaly pečivo

rychleji, než rostla cena od pekařů. Dění u nás je v tomto však pouze odrazem globálního dění.

O aktivitách spekulantů podrobně informoval web Lighthouse Report, s jehož zprávou se mohl český čtenář seznámit na webu Argument: „Dne 7. března, kdy pšenice dosáhla své historicky nejvyšší ceny, zveřejnil tým správy majetku banky JP Morgan článek, v němž klienty nabádal k investicím do zemědělských fondů. V prvním březnovém týdnu se do „fondů obchodovaných na burze“ (ETF – Exchange Traded Funds), s nimiž může obchodovat veřejnost, investovalo 4,5 miliardy dolarů. Do dubna přilákaly dva špičkové zemědělské ETF čisté investice investorů ve výši 1,2 miliardy

dolarů – ve srovnání s pouhými 197 miliony dolarů za celý rok 2021.“ Právo na potraviny, které je mimo jiné zakotveno i ve všeobecné deklaraci lidských práv, se tak stalo předmětem burzovních her.

Spekulant je vskutku dnes králem a obyčejný člověk na ulici ničím. Co s tím? Nepříznivé klima, válka na Ukrajině – nic z toho se nedá bleskově vyřešit, co však bleskově vyřešit lze, jsou aktivity těchto obchodníků s hladem. Teď, když už víme, na co přesně se při řešení okamžitých dopadů potravinové krize máme zaměřit, se můžeme vrátit k Žižekově návrhu.

Žižekův první bod se zcela vztahuje i na problém hladomoru: „Voluntarismus. I v zemích, kde jsou u moci konzervativní síly, je přijímáno stále více rozhodnutí, která jasně porušují „objektivní“ zákony trhu: státy přímo zasahují do průmyslu a zemědělství, rozdělují miliardy k zabránění hladu či k zavedení zdravotnických opatření.“ K zastropování cen základních potravin mělo dojít už dávno, a pokud to nebude stačit, stát by měl být při-

praven převzít produkci potravin dočasně pod svoji kontrolu.

Teror. Ti, co svými „obchodními“ aktivitami skokově šroubují ceny potravin nahoru, ženou miliony v chudých státech vstříc hladomoru, zatímco v bohatých státech vytvářejí zástupy žebráků závislých na podpoře charit. V kontextu situace jde o kriminální chování, které by mělo být ze zákona trestné. Se spekulanty je třeba zkrátka zacházet jako se zločinci.

Rovnostářská spravedlnost. V dnešním propojeném světě nic jako lokální katastrofa neexistuje. Hladomory v zemích jako je Súdán, Čad či Bangladéš rozpoutají nové migrační toky, takže i když bohatý sever nejhorším důsledkům potravinové krize unikne, její projevy jej stejně zasáhnou. Pokud tomu chceme předejít, musíme být připraveni jednat. Bude potřeba poskytnout rozvojovým státům, co nejvyšší možnou podporu, ať už v podobě peněžních transferů (nikoliv půjček, které by jejich situaci z dlouhodobého hlediska ještě zhoršily), či pomocí dodávek zemědělských strojů a podobně. Tato podpora by však už z principu neměla jít na úkor našich vlastních občanů.

Důvěra v lid. Pokud by někdo při čtení tohoto textu nabyl dojmu, že Žižek volá kvůli stávajícím krizím po zřízení jakéhosi totalitního systému, tato pasáž z Odvahy covidové beznaděje je vyvede z omylu: „Lidé by neměli plně důvěřovat svým státním institucím, tyto instituce by samy měly cítit „teroristický“ tlak lidí, kteří mají právo a povinnost zacházet se členy těchto institucí jako s podezřelými.“ Stát dokáže být často vysoce pomalý a neúčinný nástroj. Právě proto by všechna iniciativa při řešení potravinové otázky neměla být nechána jen na něm. Měli bychom podporovat tvorbu komunitních zahrad a kuchyní. Ne každý se samozřejmě může pustit do takového projektu, za to však se každý z nás může pokusit zamezit plýtvání jídlem ve své domácnosti.

Je těžké odhadnout, co nás čeká tuto zimu, natož co nás čeká v kontextu několika příštích let. Třeba se ukáže, že jsem byl ve svých závěrech příliš skeptický. Třeba nebude nutné se uchýlit k mnou navrhovaným „extrémním“ krokům. Ale politika se na slovo „třeba“ stavět nedá. A pokud je něco hlavním poučením ze stávajících krizí, pak je to fakt, že krátkozrakost a naivní optimismus se nevyplácí.

PRAŽSKÉ JARO 1968 A RADY PRACUJÍCÍCH INSPIRACE PRO DNEŠEK

PAVEL ŠNAJDR

Reformy pražského jara 1968 jsou dnes českou veřejností vnímány v nejlepším případě jako naivní pokus reformovat nereformovatelné, který musel nutně ztroskotat. Tento omezený a zjednodušující výklad, který posledních 30 let dominuje v domácích diskuzích o roce 1968, se nyní pokouší změnit kniha *Pražské jaro. Logika nového světa: Od reformy k revoluci*, kterou editoval Michael Hauser a vydalo nakladatelství Filosofia. Ta poukazuje na některé revoluční koncepce, kterým dal vzniknout historicky unikátní proces pražského jara – zejména tzv. rady pracujících – které by mohly být inspirací i pro dnešní dobu.

Již na přelomu let 1968 a 1969 se na stránkách literárních časopisů rozběhla známá „diskuse o českém údělu“ – na Kunderovu úvahu Český úděl, vyzdvihující výjimečnost pražského jara pro světové dějiny, tehdy odpověděl Václav Havel polemikou, ve které celé pražské jaro ironicky odbyl jako prostý požadavek návratu k normálu, tj. k občanským právům a demokratickému právnímu státu, na čemž není nic světoborného. Tento Havlovův názor se pak po roce 1989 stal obecně přijímaným historickým výkladem událostí roku 1968. Neustále slycháváme, že nebyť přerušeny tragickou srpnovou invazí, vedly by reformy pražského jara stejně dříve nebo později k obnovení liberální demokracie, protože ta je přeci jediným možným fungujícím

modelem; „osmašedesátníci“ jsou pak spíše posměšným, či přímo negativním označením pro tehdejší naivy odtržené od reality.

Tento přístup je však neuspokojivou redukcí. Vůbec totiž nebere v úvahu fakt, že požadavky roku 1968 se neomezovaly pouze na otázky občanských práv, ale byly mnohem hlubší a komplexnější. Zcela opomíjí práci mnoha vědců a filozofů [jakými byli například Ota Šik, či Karel Kosík], činnost expertních týmů zabývajících se otázkami z oblasti ekonomie, politiky či právní teorie, stejně jako spontánní lidovou aktivitu, kterou byly uváděny do praxe revoluční socialistické prvky například v podobě rad pracujících. Jejich požadavky ve svých důsledcích šly nad rámec liberální demokracie a

směřovaly naopak k jejímu překonání, k prohloubení demokracie formou společenské samosprávy se skutečnou účastí obyčejných lidí na správě veřejných věcí, takže mnozí aktéři roku 1968 jej vnímaly jako pokračování antikapitalistické revoluce.

Zatímco na západě vzniklo na toto téma několik studií [Hauser zmiňuje práce H. G. Skillinga či M. S. Wessela], v české odborné literatuře až donedávna zcela chyběly. Publikace *Pražské jaro. Logika nového světa* je na tomto poli první vlaštovkou a neklade si za cíl být komplexní studií. Vedle úvodní teoretické části tvoří její jádro 3 části zabývající se jednotlivými aspekty v oblastech ekonomie, práva a politiky – proti rozšířené vulgární tezi, že „to všechno bylo

možná hezké, ale nikdy to nemohlo fungovat“, tak představuje konkrétní dobová řešení a výsledky pokusů o jejich realizaci v praxi. Může tak být pro mnohé objevná a doporučil bych ji všem, kdo se o danou problematiku zajímají. Zejména koncept a pokus o zavedení rad pracujících, kterým se v části zabývající se ekonomickými otázkami věnuje Petr Kužel, považuji za tolik důležitý, že se mu zde budu věnovat o něco hlouběji.

DIALEKTIKA PRAŽSKÉHO JARA A DOBOVÉ PŘEDPOKLADY

Dle základní teze knihy, artikulované Michaelem Hauserem v její úvodní části, bylo pražské jaro 1968 historicky ojedinělým, dynamickým procesem, při kterém na sebe dialekticky působili a vzájemně se ovlivňovali na jedné straně představitelé oficiální moci [tj. vládnoucí KSČ] a na druhé straně široké lidové masy i vědecká obec. Hauser tuto dialektiku teoreticky popisuje jako proces o 4 fázích – v první fázi iniciují představitelé vládnoucí strany [ať už je k tomu vedou různé pohnutky] reformy a vyzývají veřejnost k diskuzi. Ve druhé fázi pak různé ustanovené expertní týmy i představitelé veřejnosti spontánně

přebírají iniciativu a svými podněty zpětně působí na vládnoucí stranu, která pak ve třetí fázi část těchto podnětů realizuje formou přijetí příslušných zákonů. Ve čtvrté fázi se však spontánní lidové hnutí vymyká vládnoucí straně z ruky a ve svých požadavcích přerůstá její oficiální linii reforem, což znamená revoluci. Původní reformy iniciované shora tak přerostly v revoluci vedenou zdola – to vyjadřuje i podtitul knihy *Od reformu k revoluci*. Hauser tento proces srovnává s květnem 1968 ve Francii, kde se žádná podobná dialektika nekonala a řečeno v duchu Ranciérovy politické filozofie zde zůstala rozervaná propast mezi zákonem [či „policejním řádem“] a politikou [tedy jakýmsi veřejným, vzájemným působením].

Tuto historickou výjimečnost pražského jara zřejmě umožnilo splnění několika dobových předpokladů. Přestože tehdejší československá společnost se ze strukturálního hlediska příliš nelišila od průmyslové společnosti západního typu [jak ukázal dobový sociologický výzkum expertní skupiny pod vedením Pavla Machonina] a nadále v ní existovala velká sociální nerovnost, klasický třídní antagonismus byl alespoň částečně překonán – třídy tradičně nepřátelské socialismu po dvou de-

kádách od roku 1948 prakticky zanikly, což dokládá i průzkum veřejného mínění, podle kterého si v roce 1968 přálo návrat ke kapitalismu pouhých 5% obyvatel. Lidé požadovali pouze liberalizaci a demokratizaci režimu. Zájem se obecně zaměřil na lidská práva a ani z pohledu vládnoucího režimu se nyní, po odstranění nepřátelských tříd, nezdálo stát nic v cestě obnovení klasických „buržoazních“, tj. občanských a politických práv. Dubčekovské vedení vycházející z leninismu se v této situaci pokusilo oprášit ideály říjnové revoluce a odvážilo se postavit politiku na spontánním hnutí mas namísto centrálně diktované doktríny (tzv. ofenzivní socialismus založený na diskuzi a zdokonalování, oproti defenzivnímu socialismu).

Dalším důležitým předpokladem byla všeobecná hluboká důvěra ve vědce a experty, která byla v celém vyspělém světě pro šedesátá léta typická [například ve srovnání s dneškem, kdy je vůči vědcům pocítována stále větší nedůvěra, jak ukázala např. nedávná koronavirová pandemie, kdy byly hlasy expertů odmítnuty nejen iracionálně uvažujícími odpůrci roušek a vakcinace, ale i vládními představiteli dávajícími přednost nezodpovědnému mikromanagementu]. Již od začátku 60. let vznikaly v Česko-

slovensku s požehnáním představitelů režimu různé expertní týmy, kterým byla zajištěna široká svoboda bádání oproštěná od dosavadního dogmatismu – mezi 4 nejdůležitější týmy patřila skupina Oty Šika pro ekonomickou reformu, skupina Zdeňka Mlynáře pro právní a politické reformy a dále skupiny Pavla Machonina [sociologický výzkum sociální diferenciací] a Radvana Richty [otázky vědecko-technické revoluce]. S dobovou důvěrou ve vědu však souvisel i počátek technokratického požadavku „vlády odborníků“ s cílem větší efektivity.

SYSTÉMOVÉ ROZPORY A NÁVRHY ŘEŠENÍ

Otázky, kterými se zabývaly první dva výše zmíněné expertní týmy, vychází podle mě ze dvou sporných bodů, které s sebou nutně nese každý socialistický režim. Těmito spornými body jsou jednak ekonomická efektivita takového systému a jednak míra demokracie.

Zcela zjevným demokratickým deficitem v tehdejší Československu se zabývala expertní skupina pod vedením Zdeňka Mlynáře. Ta přišla s požadavkem politického pluralismu, který byl nakonec v roce 1968 zapracován do druhé části Akčního programu KSČ s názvem Za rozvoj socialistické demokracie. Otázkou však zůstalo, do jaké míry by měl být takový pluralismus v socialistické společnosti realizován. Klíčový problém zde představuje jakési morální dilema – v případě zavedení volné politické soutěže totiž hrozí, že zvítězí protisocialistické síly, které celý socialistický projekt zastaví. Mlynář se zasazoval o co nejširší politický pluralismus, který měl být doplněn jednoduchým ústavním korektivem: činnost politických stran by nesměla být v rozporu se socialistickou ústavou zakotvující například společenskou formu vlastnictví. Tím by podle něj odpadla potřeba vedoucí úlohy strany.

Ekonomická neefektivita centrálně řízené ekonomiky se v Československu naplno projevila krachem 3. pětiletky na začátku 60. let, který dal první impuls k reformám. Již v roce 1963 byl vytvořen expertní tým v rámci Ekonomického ústavu ČSAV v čele s Otou Šikem, který vypracoval návrh hospodářské reformy, v roce 1965 nakonec skutečně přijatý Ústředním výborem KSČ [byť v omezené míře]. Reforma spočívala v zavedení tržních prvků

do ekonomiky při zachování ekonomického plánování a socialistické formy vlastnictví výrobních prostředků. Její podstata spočívala v decentralizaci ekonomiky – národní podniky ve většině odvětví získaly autonomii v plánování a řízení výroby, centrální plán plnil úlohu pouze jakési státní poptávky. Osobní zainteresovanost zaměstnanců na hospodářských výsledcích měl zajistit podíl na zisku [či ztrátě] podniku promítnutý do mezd. Dalším podstatným prvkem pak mělo být zavedení podnikové demokracie formou zřízení tzv. rad pracujících v jednotlivých podnicích.

RADY PRACUJÍCÍCH V ČESKOSLOVENSKU

V rámci chystané reformy se v Československu vedla od začátku složitá diskuze o složení a rozsahu pravomocí podnikových rad. Proti konzervativní linii snažící se udržet byrokratický systém centrálního řízení stáli reformisté rozdělení do 3 proudů, z nichž každý se postupným vývojem dostal v určité fázi do popředí. Z počátku převažoval technokratický proud, jehož cílem bylo svěření řízení podniku dosazeným odborníkům, tedy schopným manažerům [mělo jít o jakousi obdobu „manažerské revoluce“ probíhající na západě], zaměstnanci by v podnikových radách měli být zastoupeni jen z jedné třetiny. Cílem měla být ekonomická efektivita prosazovaná na úkor podnikové demokracie, což bylo odpůrci kritizováno jako pouhé nahrazení byrokratické elity elitou manažerskou [není bez zajímavosti, že jedním z podporovatelů tohoto proudu byl i tehdy mladý ekonom Václav Klaus]. Proti tomu se začal postupně prosazovat radikálně reformistický proud [do kterého se později zařadil sám autor reformy Ota Šik a čelní reformní komunisté], prosazující většinové zastoupení zaměstnanců v podnikových radách, které by samy volily vedení podniku, a to by se jim zodpovídalo. Zaměstnanci by tak získali postavení faktických majitelů podniku [podobné akcionářům na valných hromadách] v duchu marxistického požadavku dělnické kontroly produktů vlastní práce.

V roce 1968 začal být v Československu připravován zákon o socialistickém podniku, kterým by byly zavedeny tyto rady pracujících. Z jednotlivých návrhů je patrná dynamika

tehdejšího vývoje – zatímco Akční program KSČ z dubna ještě implicitně počítal s třetinovou koncepcí [tj. technokratickým řešením], vládní rámcové zásady z 29. června již přinášely kompromis a poměr zastoupení v radách změnily ve prospěch zaměstnanců [ovšem s četnými výjimkami]. Konečný návrh zákona, který měl být slavnostně přijat 28. října [což svědčí o významu, jaký mu byl přikládán], pak již zcela vycházel ze samosprávné koncepce prosazované radikálně reformistickým proudem. Rady pracujících podle něj měly mít od 3 do 30 členů a jmenovaní odborníci v nich měli tvořit maximálně 1/5, zbytek měl být složen ze zástupců zaměstnanců. V Hauserově pojetí šlo o třetí fázi dialektického procesu, tedy o realizaci podnětů [příšlých od vědců i široké veřejnosti] vládnoucí stranou formou přijetí příslušné legislativy. Rady pracujících však již mezitím začaly v různých podnicích vznikat spontánně, před oficiálním přijetím zákona – například v pražské ČKD z iniciativy zde zaměstnaného Rudolfa Slánského mladšího.

OD REFORM K REVOLUCI

V této situaci nastala čtvrtá fáze dialektického procesu, ve které šly lidové požadavky již nad rámec reformního procesu a přerůstaly v revoluci. Ve veřejné diskusi se totiž začal prosazovat třetí reformní proud, označovaný jako radikálně demokratický, který požadoval, aby se dělnické rady staly i politickým orgánem podílejícím se na řízení veřejných věcí, tedy i státu – tento model společenské samosprávy byl vlastně jakousi moderní obdobou prapůvodních sovětů vzniklých v Rusku během revolučního roku 1917 a měl být tedy pokračováním socialistické revoluce. Mezi podporovatele tohoto proudu patřili například marxističtí filozofové jako Karel Kosík, Ivan Sviták, Robert Kalivoda či Zbyněk Fišer [alias Egon Bondy].

Srpnovou invazí byl reformní proces v Československu násilně přerušen a k přijetí zákona o socialistickém podniku nakonec nikdy nedošlo. Počet spontánně zakládaných dělnických rad však naopak ještě narostl a ve výjimečné situaci pasivně vzdorující okupované zemi začala být realizována radikálně demokratická koncepce s cílem ustanovit rady pracujících jako jakési paralelní struktury, samosprávné

politické orgány nezávislé na centrální vládě. Vrcholem těchto snah byl sjezd zástupců dělnických rad 9. ledna 1969, který dokonce dohodl vytvoření společné koordinační skupiny, což vyvolalo u vládních představitelů zděšení. Ve stejné době docházelo rovněž k unikátnímu propojení dělnického a studentského hnutí [ve srovnání například s květnem 1968 ve Francii, kde se příliš nezdařilo], které vyvrcholilo účastí dělníků na studentské okupační stávce 18. - 21. listopadu a následným uzavřením dohody mezi svazem studentstva a odborovým svazem pracujících v kovoprůmyslu [dohromady reprezentujícími 60 tisíc studentů a 900 tisíc dělníků] se společnými požadavky, mezi nimiž byl obsažen i radikální požadavek na sestavení nezávislé expertní skupiny ze zástupců pracujících i ekonomů, která měla navrhnout alternativní ekonomický program. Tím by fakticky došlo k rozšíření pravomoci dělnických samospráv i na otázku přerozdělení národního bohatství, což by byl krok k požadované společenské samosprávě.

VÝSLEDKY A HISTORICKÝ ODKAZ

V roce 1969 byly nakonec rady pracujících nastupujícími normalizátory zlikvidovány. Důvody,

proč nakonec došlo k potlačení jejich nadějné revoluční činnosti nebyly zatím podle mě dosud dostatečně zhodnoceny [dělnické hnutí a odbory přesto zůstaly posledními ostrůvky lidového odporu, který byl definitivně zlomen až po masivních čistkách iniciovaných v roce 1971 Ústřední radou odborů v čele s novým předsedou Karlem Hoffmanem]. Krátká doba jejich existence bohužel rovněž znemožňuje objektivně zhodnotit praktické fungování tohoto výjimečného historického experimentu, přesto se nám z let 1968–1969 zachovaly některé zajímavé údaje. Do činnosti rad pracujících bylo celkově zapojeno 800–900 tisíc pracujících. Například na základě výsledků ze Škody Plzeň [která tehdy zaměstnávala 45 tisíc lidí] byli do zaměstnanecké rady zvoleni většinou techničtí experti a zaměstnanci s vyšším vzděláním [ve výsledku tedy více odborní než dosavadní byrokraticky dosazené vedení] a výsledky hospodaření za dobu několika měsíců skutečně ukázaly lepší hospodaření a efektivitu řízení, takže se nenaplnily obavy technokratů z nekompetentnosti rad a prosazování sobeckých zájmů dělníků.

Diskuze na téma roku 1968 by rozhodně neměla vést pouze k melancholickým úvahám typu „kde jsme mohli být, kdyby...“,

ale měla by sloužit především jako inspirace pro dnešek, kdy stojíme tvář v tvář prohlubující se krizi zastupitelské demokracie a neustále se opakujícím krizím ekonomickým a sociálním, kterým můžeme dlouhodobě čelit pouze radikální změnou společenského uspořádání. Historický pokus o socialismus v zemích východního bloku tragicky ztroskotat a změnil se v jeho karikaturu s novou vládnoucí třídou v podobě stranické byrokracie – od západního kapitalismu se nakonec příliš nelišil a společným duchem roku 1968 byla právě snaha o revoluční překonání obou těchto systémů. Vůči nim stojí alternativa v podobě socialismu zdola, který by nebyl popřením demokracie, ale naopak jejím prohloubením. Zavedením samosprávných rad na pracovištích i v jiných kolektivech, které by samostatně rozhodovaly o ekonomických i politických otázkách, by bylo dosaženo samosprávné společnosti, ve které by se demokracie neomezovala jen na občasné hlasování ve volbách, ale stala by se esenciální součástí života.

Zájemce o problematiku rad pracujících mohou odkázat též na monografii Karla Kovandy *Zápas o podnikové rady pracujících 1968 – 1969*, která vyšla v roce 2014.

ZA ČÍM STOJÍME

PROTI IRACIONÁLNÍMU A ABSURDNÍMU SYSTÉMU

Globální kapitalismus je systém nerovností, ve kterém chudí chudnou a bohatí bohatnou. Stamiliony hladoví a umírají na snadno léčitelné nemoci, zatímco je technologicky možný důstojný život pro všechny. Systém upírá drtivě většině možnost rozvíjet své tvůrčí schopnosti a degraduje ji na úroveň stroje. Lidé jsou nuceni pracovat déle a na více úvazků, zatímco nezaměstnanost stále roste a uvrhuje další masy do chudoby a nejistoty. V kapitalismu vznikají války o suroviny a trhy, jsou drancovány přírodní zdroje, likvidována kulturní rozmanitost. Ačkoli jsou veškeré hodnoty tvořeny lidskou prací, kontrolu nad jejich distribucí má kapitál. Kapitalismus spočívá v honbě za ziskem na úkor lidských potřeb. Je to iracionální a absurdní systém.

ZA SOCIALISMUS ZDOLA

Jako alternativu ke kapitalismu nabízíme systém, který nazýváme socialismem zdola. Jedná se o systém samosprávných rad, jež rozhodují o politických i ekonomických otázkách. Demokracie zde není omezena na hlasování jednou za čtyři roky, ale proniká dennodenně všemi oblastmi života společnosti. To umožňuje začít vytvářet

společnost bez nezaměstnanosti, bez chudoby, bez útlatu.

Naprostě odmítáme režimy bývalého východního bloku v ČSSR, SSSR, ale také v Číně, na Kubě atd. Považujeme je za tzv. státněkapitalistické režimy. Jestliže dnešní kapitalismus je typický mocí nadnárodních korporací a jim poplatných parlamentů, měla tehdy veškerou ekonomickou a politickou moc třída stranické byrokracie. Hlásíme se k tradici levicové opozice vůči těmto režimům.

Podporujeme zápasy námezdně pracujících za kratší pracovní dobu, vyšší mzdy, lepší pracovní podmínky, bezplatnou lékařskou péči a sociální zabezpečení a všechny ostatní emancipační snahy. Nespoléháme ovšem na parlamentní politiku. Jen nezávislá aktivita pracujících prostřednictvím stávek, kampaní, manifestací apod. může vést k systémové změně. Jen sami pracující mohou dosáhnout svého vlastního osvobození.

SOLIDARITA

Úsilí o socialismus zdola je součástí celosvětového boje. Prosazujeme solidaritu s pracujícími, nezaměstnanými a utlačovanými v jiných zemích. Jsme v zásadní a aktivní opozici vůči všemu, co proti sobě staví neprivilegované obyvatele různých zemí, různé národnosti, různé barvy pleti, různého poh-

laví, sexuální orientace, náboženství či profese. Podporujeme tedy kampaně a boje proti rasismu a xenofobii; proti islamofobii, nesnášenlivosti vůči Romům apod. Bojujeme za úplnou politickou, ekonomickou a sociální rovnost žen a mužů, vystupujeme proti diskriminaci na základě sexuální orientace.

Fašismus a nacismus považujeme za zásadní hrozby všem dosaženým demokratickým a sociálním právům. Ačkoli jejich hesla často znějí antikapitalisticky, ve skutečnosti jsou fašismus a nacismus pokračováním kapitalismu, jen jinými prostředky. V dobách krize jsou tyto politické hrozby zvláště aktuální.

REVOLUČNÍ ORGANIZACE

Kapitalistický systém vytvořil vysoce organizované instituce včetně státu, které kontrolují bohatství, média a represivní složky. Abychom čelili moci těchto institucí, musíme se sami organizovat. Chceme být zárodkem revoluční strany, která bude spojovat aktivisty různých hnutí a pracující třídy. Na rozdíl od parlamentních stran pro ni bude účast ve volbách jen prostředkem, jak dále šířit myšlenky svobody, rovnosti a solidarity. Tato revoluční organizace může zásadně přispět k tomu, aby emancipační hnutí sílila, a podílet se na rozvíjení myšlenek a strategií, které povedou k překonání kapitalismu.

PŘIDEJTE SE K NÁM

**SOLIDARITA
VYDÁVÁ SOCIALISTICKÁ SOLIDARITA
WWW.SOCSOL.CZ**

Registrační číslo Ministerstva kultury ČR: E 20370
Redakční e-mail: redakce@socsol.cz
Předplatitelský e-mail: predplatne@socsol.cz
Doručovací adresa: Socialistická solidarita,
P.O. Box 469, 111 21, Praha 1

ŠÉFREDAKTOR:
Martin Šaffek

REDAKČNÍ RADA
Jan Májiček,
Vojtěch Juřica

SAZBA:
Martin Šaffek

KOREKTURY
Petr Dvořák, Markéta Juřicová

PRODEJNÍ MÍSTA
ČASOPISU:

KAVÁRNA
PRAHA
HUSOVA 18
BRNO

KAVÁRNA
TŘI OCÁSCI
TŘÍDA KPT. JAROŠE 18
BRNO

GALERIE TIC
RADNICKÁ 4
BRNO

KAMENNÝ OBCHOD
FAIR&BIO
SOKOLOVSKÁ 29
PRAHA 8

GALERIE
TRANZITDISPLAY
DITRICOVA 9
PRAHA 2

KLUB
BRÁCHA NA TRIKU
OLDŘICHOVA 40
PRAHA 2

MINT SHOP
SLEZSKÁ 15
PRAHA 2